BIBLIOTECA MUNICIPALĂ
M. SADOVEANU
Inventar nr.

REVISTĂ FONDATĂ LA 1880 DE Alexandru Macedonski

Literatorul

Anul IV
Nr. 39
(156)
23–30 sept. 1994

Redactor Şef MARIN SORESCU

Marin SORESCU

Jurnal la Singapore

Un artist: Tan Swie Hian

Singapore. Nume sonor, cu adânci şi speciale rezonanţe, însemnând, pentru cititorul român de la începutul secolului, extremul exotism. Culme a evadării şi–a aventurii!

Iată–mă, aşadar, în această visată irealitate îndepărtată. La faţa locului, îi constat fascinaţia. Alta, cu totul alta decât cea imaginată. Pentru câteva zile oaspete al Asiei de Sud-Est, în punctul ei prin excelenţă creator — în acest oraş care se construieşte mereu pe sine, lărgindu–şi cercul în mare. Nu iscălindu–se pe valuri, ci împingând valurile înapoi. Singapura înseamnă, în limba descoperitorilor asiatici ai acestui tărâm — *oraşul leului*...

Trec de câteva ori, cu grupul nostru de artişti, pe lângă statuia uriaşă a leului. Himeră şi emblemă. Sfidând oceanul. Având în spate presiunea echivalentă a popoarelor Asiei. Un alt fel de sfinx, într–un alt fel de deşert: oceanul.

Forţa modernă a oraşului, de neimaginat pentru noi, la adevăratele dimensiuni — pe verticală, stă în această victorie a arhitecturii. Ar trebui văzute imaginile. Cutia de rezonanţă a saltului spre cer, a victoriei betonului, aluminiului şi sticlei o constituie însă cultura. Zonă de activă confluenţă. Chinezi majoritari, reprezentând 75%, malaezieni şi indonezieni (14%), indieni şi pakistanezi (8%).

27 august 1994

Pe o stradă mai lăturalnică, într–o casă care are în faţă un Buddha cu colan de orhidee la gât (câte un colan asemănător am primit şi noi, la sosire), se

continuare în pagina 5

Săptămâna muzicii americane

Casa Albă
Washington
13 septembrie, 1994

Sunt încântat să exprim calde felicitări tuturor celor care se află la Bucureşti pentru *Săptămâna muzicii americane*.

Muzica a fost întotdeauna o forţă unificatoare în lumea noastră, care a reunit oameni, trecând peste diviziunile geografice şi culturale. Arta muzicală se bucură de o îndelungată şi bogată istorie, atât în România cât şi în America, şi puteţi fi mândri de eforturile pe care le faceţi pentru dezvoltarea acestei părţi vii a culturii noastre. Festivalul, o celebrare a emoţionantelor şi diverselor compoziţii ale Americii în vechea capitală Bucureşti, urmează cea mai bună tradiţie artistică a ambelor ţări.

Dincolo de spectacolul de delectare a publicului, festivalul poate contribui la înflorirea noului respect şi a înţelegerii între cele două popoare. Am plăcerea să vă felicit pe toţi pentru efortul de construire a punţilor de legătură atât de importante pentru viitorul lumii noastre. Cu dăruirea dumneavoastră continuă, întru răspândirea frumuseţii şi armoniei în lume, prieteniile cărora le daţi naştere cu acest prilej vor face ca sălile de concerte ale lumii să fie mai bogate în anii ce vin.

Cele mai bune urări pentru o săptămână culturală memorabilă.

Bill CLINTON

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CALENDAR

Anotimpurile umanului

BIHOR. Tabăra de artă plastică — 29 septembrie–2 octombrie, Bratca.
BISTRIȚA-NĂSĂUD. Colocviile „George Coșbuc" — 24–25 septembrie, Muzeul „George Coșbuc" din Bistrița.
BOTOȘANI. Colocviile „Caietele botoșenene" — 24–25 septembrie, Dorohoi.
BUCUREȘTI. „Arta lui Botticelli și anotimpurile umanului", celebrarea a 550 de ani de la nașterea marelui artist italian — 28 septembrie, biblioteca „Mihail Sadoveanu".
CLUJ. „Ovidiu Drâmba la 75 de ani", expoziție de carte — vernisajul la 30 septembrie, Biblioteca județeană.
DOLJ. „Salonul editurilor craiovene" — vernisajul la 27 septembrie, Inspectoratul județean pentru cultură.
GALAȚI. „Comedia în fel și chip", festival internațional de teatru — 27 septembrie — 3 octombrie, Teatrul din Galați.
GIURGIU. „Ion Vinea și orașul natal", expoziție „Ion Vinea — poet, prozator și publicist", expoziție de carte la 30 de ani de la moartea scriitorului — 29 septembrie — 6 octombrie. „Ion Vinea și presa românească", simpozion — 30 septembrie, Casa de cultură „Ion Vinea".
HARGHITA. Zilele muzicale „Bartok-Enescu" — 25 septembrie — 3 octombrie, Miercurea Ciuc, Odorheiul Secuiesc, Cristuru Secuiesc, Gheorghieni.
IAȘI. Salonul Național de carte românească — vernisajul la 29 septembrie, Casa memorială „Mihai Eminescu". „Junimea" concurs literar „Liviu Rebreanu la Iași", sesiune de comunicări — 30 septembrie, Clubul „Junimea", „Trandafir de la Moldova", Festival Național de Folclor — 30 septembrie, comuna Strunga.
MEHEDINȚI. Colocviul redactorilor șefi ai revistelor românești din Balcani — 30 septembrie — 2 octombrie, Drobeta-Turnu Severin.
SATU MARE. „Zilele culturale Poesis", concurs literar cu premii — 28 septembrie — 1 octombrie, Casa de cultură din Satu Mare
SĂLAJ. „Zilele editurii Dacia în Sălaj", expoziție de carte, lansări de noi apariții, colocviu de specialitate — 28–29 septembrie, Biblioteca județeană din Zalău.
VÂLCEA. „Zilele bibliotecii Antim Ivireanu" — 27–30 septembrie, Biblioteca județeană din Râmnicu Vâlcea.

BIBLIOGRAFIE

Viorel PISTOLEA, *Augustin Buzura — de la romanul existențialist la sociologia romanescă*, Editura „Hestia", Timișoara, 1993.

Dușan BAISKI, *Luna și tramvaiul 5* (proză scurtă), Editura „Marineasa", Timișoara, 1994.

Ion CHICHERE, *Șansa hârtiei* (versuri), Editura „Semenicul", Reșița, 1993.

Eugen DOREESCU, *Cronici* (versuri), „Editura de vest", Timișoara, 1994.

Alexandru JEBELEANU, *Magnolii de octombrie*, „Editura de vest", Timișoara, 1994.

Nicolae POPA, *Puțin acrișoară, sprâncenata*, Editura „Marineasa", Timișoara, 1994.

TUR DE ORIZONT

Homo Bucovinensis

Fundația Culturală Română își completează „buchetul" excelentelor sale tipărituri cu încă un titlu de rezonanță: *Glasul Bucovinei*. Într-un editorial dens, scris la început de drum, dna Alexandrina Cernov, redactor șef al noii reviste trimestriale, care preia denumirea ziarului fondat la Cernăuți, în 1918, de Sextil Pușcariu, formulează limpede și cu bun simț deziderate în măsură să motiveze, pe de o parte necesitatea apariției publicației în discuție („Astăzi conștiința apartenenței naționale a românilor bucovineni este pusă din nou la grea încercare. Reapariția detașamentelor de cazaci cu hatmanii lor ca mod de afirmare și puritate etnică ucraineană, tendințele naționale șovine ale multor partide ne readuc acum la sfârșit de secol, la o nouă formă de rezistență morală și etnică — cea a rezistenței prin limbă și cultură, tradiții naționale și istorice, prin memoria trează a conștiinței de neam"), cum și să-i definească, pe de altă parte, un program de o nobilă semnificație: „Revista de față va fi o publicație de cultură" care „își propune, în primul rând recuperarea adevărului istoric: cronologia istorică și politică, activitățile partidelor politice, mărturii istorice, aspecte de viață spirituală religioasă, dicționare bibliografice, portretele reprezentanților științei și culturii românești din Bucovina, memorialistică, demografie, creație literară, artă, etnografie și folclor". În consecință, nu putem să așteptăm decât cu încredere numerele viitoare din *Glasul Bucovinei*. Aceasta cu atât mai mult cu cât numărul inaugural e o reușită certă. Sigur, un accent deosebit se pune, cum era și de așteptat, pe secțiunea *Bucovina — procese istorice și sociale*. Simpla înșiruire a unor studii scutește de orice comentarii *Istoria dramatică a monumentului Unirii de la Cernăuți*, de N. Petrescu, *Un moment din istoria Bucovinei* de George Ciorănescu, *Partea românească a regiunii Cernăuți și zonele ei sociolingvistice* de dr. Ion Popescu, *Urmele românismului în unele localități din Nordul Bucovinei — anul 1991 în comparație cu 1926* de Constantin Olaru, *Demagogia: armă a dezmoștenirii băștinașilor* de Gheorghe Gorda și un document despre partidele istorice din Bucovina. Alte secțiuni se intitulează *Personalități culturale bucovinene. Critică și istorie literară* (remarcăm comentariile consacrate de Mircea Diaconu și respectiv Ștefan Hostiuc poeților Iulian Vesper și Arcadie Suceveanu), *Poezie. Proză* (frumoase versuri pentru copii semnează poetul Vasile Tărâțeanu), *Artă. Folclor. Etnografie. Arhiva Bucovinei și Restituiri*.

Spre „Oful" trâmbițașilor

Au apărut primele numere, două, din acest an ale elegantei reviste *Datini* editată de Ministerul Culturii, Centrul Național al Creației Populare și Fundația Culturală Ethnos, o publicație substanțială, gândită și trăită deopotrivă, așa cum arată și titlul, pe teme de cultură și civilizație românească tradițională. Deci, un sumar bogat, divers, preocupat să releve spiritul național din perspectiva ideii europene, în care studiile cu caracter istoric, abordând subiecte de un interes real (cum ar fi cele despre legendarul Dracula, despre istoria Chișinăului sau despre cea a „orașului medieval, zis astăzi Orheiul Vechi"), alternează cu altele ce se referă la „Vizionarismul" sociologului Dimitrie Gusti și al colaboratorilor săi, la străvechi „obiceiuri" sau la importante instituții de cultură precum Muzeul Țării Crișurilor și „ansamblul Cotroceni", acea „moșie bătrână și dreaptă", ajunsă în proprietatea familiei Cantacuzino, care va cunoaște de-a lungul timpului până și amenințările unor decizii de demolare venite chiar și din partea Casei Regale. De asemenea, în *Datini* se acordă un spațiu important, în articole bine scrise, cu competență, și la o serie de probleme din „actualitatea imediată". În această categorie de comentarii, ne-au reținut atenția, cu osebire, acelea ce se ocupă de starea așezămintelor culturale astăzi, a festivalurilor folclorice, de convertirea „meșteșugurilor tradiționale la mica industrie" etc. În tot, *Datini*, revistă înființată relativ recent, în 1993, demonstrează că acolo unde există inițiativă și dorință de a face ceva temeinic, în ciuda tuturor dificultăților materiale, cultura nu e tocmai copilul nimănui, cum își doresc demagogii de profesie, ci se bucură de sprijin. Trâmbițașii „dezastrului" au, nu încape vorbă, de ce să fie nefericiți!

DIAC TOMNATIC

* * *

Sâmbătă, 10 septembrie, a.c. cea de a treia zi de desfășurare a manifestărilor legate de participarea Bucureștiului la „Vara culturală a orașului Bonn", a oferit un program dens și de mare varietate. În sala „Beethoven", spațiu cultural de prestigiu european, s-a desfășurat o „Seară românească", în cursul căreia au avut loc spectacole de muzică și dans. Astfel, o formație condusă de Mircea Tiberian a interpretat un program de jazz și folk. Atât conducătorul grupului, cât și ceilalți interpreți (Tedy Zaharescu, Jean Stoian și Pedro Negrescu) sunt personalități deja afirmate pe plan internațional, iar programul oferit de ei a găsit un deosebit ecou mai ales în rândurile publicului tânăr. Asemenea momente de entuziasm a stârnit și evoluția grupului de dans modern „Contemp", condus de Adina Cezar, laureat al premiului UNICEF. Prefațând această „Seară românească", dl. Walter Engelmann din conducerea asociației „WEST-OST-KULTURWERK", unul dintre organizatorii manifestării, a subliniat că una dintre cele mai importante urmări ale participării artiștilor din București la „Vara culturală a orașului Bonn" este contribuția substanțială la înlăturarea unor „clișee" care grevează imaginea României în Germania, demonstrând efervescența culturală din țara noastră.

Un „moment de vârf" al manifestărilor legate de participarea Bucureștiului la „Vara culturală a orașului Bonn", după cum arăta cotidianul „General Anzeiger", l-a constituit spectacolul „Astă seară Lola Blau", interpretat de Maia Morgensten, în regia lui Alexandru Dabija (o producție a Teatrului Evreiesc de Stat). Binecunoscută publicului german ca laureată a premiului „Felix", evoluția actriței bucureștene a produs o impresie deosebită numerosului public prezent la reprezentație care a răsplătit-o cu îndelungi aplauze.

Având în vedere succesele înregistrate de reprezentațiile prezentate de artiștii români la Bonn, organizatorii au hotărât să ofere unui public cât mai larg posibilitatea de a le admira măiestria. Astfel, în seara zilei de duminică 11 septembrie, pe scena în aer liber din fața primăriei vechi din Bonn — spațiu cultural cu o veche tradiție în care au evoluat numeroase personalități artistice de prestigiu —, a fost prezentat un spectacol de muzică și dans, la care a asistat un numeros public.

Prima parte a manifestărilor legate de participarea Bucureștiului la „Vara culturală a orașului Bonn" s-a încheiat cu masa oferită de primărie în cinstea delegației de artiști români. Cu această ocazie dl. Andreas Loesch, directorul serviciului cultural al primăriei orașului Bonn, a subliniat, în alocuțiunea sa, că partea germană este hotărâtă să permanentizeze relațiile culturale cu orașul București, alături de alte centre din România printr-un schimb sistematic de informații și delegații de oameni de artă, cultură, știință. Dl. Loesch a arătat că o asemenea relație este cu atât mai importantă cu cât orașul Bonn va deveni „capitala culturală a Germaniei".

Ca semn de recunoaștere a valorii și semnificației participării Bucureștiului la „Vara culturală a orașului Bonn" dl. Daniels primarul general al Bonnului, a invitat la 12 septembrie pe conducătorii delegației române căreia le-a exprimat mulțumiri pentru prestația de excepție a artiștilor din țara noastră.

... ȘI ALUMN

Literatorul
Săptămânal de literatură și artă editat de
MINISTERUL CULTURII
Anul IV, nr. 38 (155) 1994
Comitetul director:
VALERIU CRISTEA
FĂNUȘ NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU
GHEORGHE TOMOZEI
Redacția:
Lucian Chișu
Ion Cocora
redactori șefi adjuncți
Radu Băleșu
Nicolae Diaconu
Andrei Grigor
Valerian Sava
redactori
Mihai D. Popescu
grafică și secretariat
Vasile Blendea
fotografie
Adresa redacției:
București, Piața Presei Libere nr. 1
cod 71341
tel. 617.10.23; 617.60.10
int. 2243, 2246
căsuța poștală 33-20
Administrația:
Direcția pentru Presă, Publicitate și Tipărituri, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1, București
Anunțăm cititorii noștri că abonamentele la revista *Literatorul* se fac la oficiile poștale, factorii poștali și difuzorii voluntari din întreprinderi și instituții
Cititorii din străinătate se pot abona prin RODIPET S.A. — PO BOX 33-57; telex: 11995 sau 11034; telefax: 00401-312 94 32 București — Piața Presei Libere nr. 1, România
Publicația este înscrisă în Catalogul de presă RODIPET la poziția 2046
Tehnoredactare computerizată

SIC press&design
78 228 Str. Virgil Pleșoianu nr. 78
tel.: 665 56 72 • 312 25 85 • 312 25 87
fax: 312 99 76

Tiparul executat la IMPRIMERIA „CORESI"

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CRONICA LITERARĂ

Eugen SIMION

Autobiografia în variantă psihanalitică (I)

Întâmplarea face să-mi cadă în mână o autobiografie curioasă din toate punctele de vedere. Este vorba de *L'avenir dure longtemps* scrisă de filosoful francez Luis Althusser în 1985, după ce petrecuse câţiva ani într-o clinică de psihiatrie. Restabilit într-o oarecare măsură, el redactează această naraţiune subiectivă, nu atât pentru a-şi povesti viaţa (obiectul autobiografiei tradiţionale), cât pentru a justifica un fapt grav din existenţa sa şi anume criza de demenţă din 16 decembrie 1980. Atunci a ucis-o pe Hélène, soţia lui. Tot atunci destinul lui a basculat „dans l'impensable et le tragique", cum zic Oliver Carpet şi Yann Moulier Boutang, editorii acestei confesiuni. Pentru a ieşi, dar, din *l'impenseble* şi a justifica *le tragique*, Luis Althusser, filosof marxist, profesor la Şcoala Normală Superioară, cunoscut intelectual de stânga, prezent în toate moţiunile de protest şi la toate manifestările de stradă din anii '60 şi '70 scrie această autobiografie gândită ca un eseu psihanalitic. Un prim proiect e din 1982, când, într-un moment de calm psihic, Althusser redactează un text teoretic despre „la materialisme de la rencontre", precedat de această precizare biografică: „am scris această carte în octombrie 1982 după ce am traversat o experienţă atroce de trei ani a cărei istorie o voi povesti, poate, într-o zi [...]. Căci în timpul unei intense şi imprevizibile crize de confuzie mentală, mi-am strangulat soţia care constituia totul pentru mine..." Textul teoretic nu mai revine la aceste date biografice.

De abia în 1985, Althusser se hotărăşte să nareze atrocea „istorie" şi face, în acest sens, o amplă investigare. Stă de vorbă cu medicii care l-au tratat, consultă ziarele care au relatat cazul lui, în fine, scrie prietenilor şi cere de la ei relatări ample despre comportamentul său în perioada *crizei de hypomanie*. Unele elemente autobiografice şi anume cele privitoare la familie şi la relaţia cu Partidul Comunist Francez se află într-o naraţiune sintetică din 1976, intitulată *Faptele*. Editorii au procedat bine publicând-o în continuarea autoanalizei *L'avenir dure longtemps*. Cine este interesat are posibilitatea să compare cele două imagini pe care autorul le dă despre sine la o distanţă de zece ani. Câteva elemente se repetă. De pildă relaţiile inamicale dintre fiu şi tată, iubirea exagerată a mamei şi revolta iminentă a adolescentului dornic de libertate (două din fantasmele psihanalizei!), fervoarea comunistă din primii ani de după război (Althusser aderă la P.C.F. în 1948) şi, mai târziu, deziluzia provocată de practicile staliniste...

Există, totuşi, o deosebire importantă între cele două proiecte autobiografice: primul (cel din *Fapte)* pune accentul pe justificarea politică a filosofului marxist, cel de al doilea caută să explicitez un fapt abominal (un asasinat) printr-o amplă autoanaliză în care fantasmele filosofului revizionist (în *Pour Marx*, 1963 şi *Lire „le Capital"*, 1965, el corectează lecturile marxiste anterioare şi pune, în fapt, marxismul în altă tradiţie filosofică decât cea acceptată de ideologii marxişti tradiţionali!) se întâlnesc cu acelea scoase din literatura freudiană. Autobiografia are, în această situaţie, un destinatar precis („Ce petit livre, je l'écris d'abord pour mes amis, et pour moi s'il se peut") şi un scop şi mai precis: „je la vois bien, de ce que je suis condamné à vivre jusqu'au terme de mes jours si je n'interviens pas *personnellement* et *publiquement* pour faire entendre mon propre témoignage"... Dar, cum se întâmplă de obicei, în asfel de situaţii, destinatarul se schimbă din clipa în care autobiografia devine publică. Şi, apoi, nu-i sigur faptul că Althusser scrie „istoria" sa numai pentru sine şi pentru prietenii săi din moment ce, chiar în propoziţia citată, el se scuză faţă de cititorii săi: „Que mes lecteurs me pardonnent..." Dacă autorul găseşte de cuviinţă să-şi ceară iertare faţă de cititorii săi, asta înseamnă implicit, că naratorul şi-a programat deja cititorii şi că autobiografia vizează un destinatar colectiv. Altminteri, autorul ar fi trebuit să fixeze o clauză precisă: distrugerea naraţiunii pe măsură ce prietenii iau cunoştinţă de ea... Ceea ce, evident, nu se întâmplă. Şi, apoi, cum să faci o mărturisire *publică* şi *personală* decât făcând-o, ca atare, publică, în văzul şi auzul tuturor?...

Fapt sigur este că *mărturisirea* a devenit o carte publicată, e drept, după moartea autorului, şi ea poate fi citită de toţi cei interesaţi de cazul Althusser şi, poate, interesaţi să afle ce devine autobiografia atunci este scrisă de un filosof convins că autobiografia reprezintă o lamentabilă decadenţă a literaturii. Cum şi zice în naraţiunea pe care o discutăm aici: „Cette décadence sans précédent de la littérature..." Autobiografia devine, în mod indiscutabil, un eseu în care regăsim toate conceptele psihanalizei şi un număr de „terreurs fantasmatiques" proprii care şi ele merg vizibil (prea vizibil!) în sensul psihanalizei. Din acest punct de vedere, Luis Althusser nu se abate de la regula secolului nostru. El îşi scrie autobiografia pentru a elucida, desigur, cazul său (confuzie mentală, delir oniric, criză de hypomanie, strangularea Hélénei etc.), dar şi pentru a justifica prin propria viaţă ideea că instituţia familiei este putredă (Sartre) şi că toţi taţii sunt culpabili (tot Sartre). Sartre pe care, altminteri, Althusser îl acuză că n-a înţeles nimic din filosofie. Este,

totuşi, o nuanţă în acest scenariu. Luis îşi detestă, în cele din urmă, şi mama, obsedată într-un mod terorizant şi culpabil de *castitatea* fiului. Aşadar, numai tatăl este vinovat de psihismul încărcat şi tulbure al fiului. Chiar şi mama, victimă a datoriei conjugale, *violată* în sens figurativ şi propriu de un individ fără scrupule (evident, tatăl lui Luis), în timp ce cumintea fată iubea un altul, fratele profitorului, mort în război. Relaţii încurcate. Althusser le speculează şi-şi construieşte biografia în funcţie de ele. Un bunic matern bun şi deştept, o bunică (paternă) aprigă şi antipatică, un tată (funcţionar de bancă) isteţ, uşuratic, egoist, violent şi, deci, detestabil, o mamă modestă, ascultătoare, ieşită de sub tutela părinţilor pentru a intra sub tutela lui Charles, soţul. Ea iubise pe Luis, om de carte, şi, când acesta moare, Charles intră în acţiune pentru a-i lua logodnica. Reuşeşte şi tânăra martiră (aşa îi zice fiul-narator) îşi botează primul născut cu numele celui dispărut: Luis. Luis, ca şi părinţii săi, s-a născut în Algeria. Altă schemă: un minoritar francez într-o masă arabă...

Cu aceste rădăcini şi în aceste circumstanţe, Luis, care înlocuieşte prin numele său fantasma logodnicului dispărut, iese un spirit anarhizant, refractar, complexat, pe scurt, un copil cu un *psihism* care nu prevesteşte nimic bun. Familia spune despre el că este un *typapart* şi Luis, însuşi, când ajunge să înţeleagă lucrurile, crede că este un *typapart*. Acum, când scrie *L'avenir dure longtemps*, Luis Althusser găseşte că totul are semnificaţie în existenţa lui, începând cu numele *(numele unui mort)* şi încheind cu faptul că, în voiaj, mama ascunde bani în chiloţi, adică alături de sex. Faptul, de pildă, că i-ar fi plăcut să se cheme Jacques, nu Luis, nu este întâmplător, căci *J* de la Jacques „était un jet (celui du sperme)..." În plus Jacques este numele finului său, fiul senzualei Suzy Pascal. Totul are, aşadar, semnificaţie, orice amănunt se leagă de o dorinţă, dorinţa traduce un complex, complexul determină un psihism, psihismul explică actele noastre existenţiale faste şi nefaste... Luis Althusser nu ignoră nimic din această sferă de evenimente, nici faptul că bunica maternă, „femme de tête", se urinează în picioare fără a-şi ridica fusta... Sau, încă de pe când era sugar, Luis privea cu ruşine mare sânii care îl alăptau... Nu-mi dau seama cum Luis, *typapart* are amintiri de la această vârstă.

Fapt cert este că analistul pune totul într-un scenariu freudian şi toate întâmplările vieţii sale confirmă acest scenariu. Nu este greşit a spune, în acest caz, că Luis Althusser povesteşte nu atât viaţa sa, cât fantasmele pe care omul matur le inventează sau le descoperă în evenimentele biografiei sale. Ceea ce, în definitiv, este cam acelaşi lucru. Autobiografia a devenit, cu siguranţă, altceva la sfârşitul acestui secol. Secolul, între altele, al psihanalizei şi al sistemelor ideologice totalitare. Luis este din acest punct de vedere, sub aparenţe un spirit atipic, anarhizat, un bun fiu al veacului. Unele date din *L'avenir dure longtemps* amintesc de *Cuvintele* lui Sartre. Vocaţia imposturii, de pildă, puternică şi la copilul Luis, şi în genere, tendinţa naratorului de a căuta într-o viaţă (propria viaţă!) un proiect de existenţă. Un model posibil este Rousseau cu sinceritatea lui absolută („voi spune totul despre mine"). Nouă este, repet, la Luis Althusser încercarea de a se întinde singur pe divan (celebrul divan al psihanalizei) şi de a-şi ordona în aşa fel faptele biografiei încât ele să justifice *la figure du „savoir psychiatrique"* ■

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Adevărurile poetului

Gheorghe Tomozei
BIBLIOTECILE FERICITE
Ed. Cartea Românească, 1994

Într–o vreme când destui scriitori români îşi caută sensul într–un activism fie prea utopic, fie prea pragmatic, Gheorghe Tomozei rămâne *poetul* pe care ispitele profitului socio–politic îl lasă indiferent. Cine îl cunoaşte bine ştie la fel de bine superbia princiară cu care poetul se retrage din faţa unor oferte foarte avantajoase financiar, preferând să–şi conserve libertatea temporală şi existenţială, pe care însă e gata oricând să le sacrifice pentru vreun proiect cultural generos în spirit, dar păgubos în „numerar".

Cu o paradoxală desuetudine, Gheorghe Tomozei vine în neaşezatele „vremuri noi" cu timpurile bune ale poeziei dintotdeauna. El însuşi vieţuieşte în acest timp care aparţine viitorului (chiar dacă unora le pare de mult rămas în urmă) şi tot în acest timp şi–a găsit adevărul, singurul în care crede şi care este însăşi poezia. E un adevăr aflat în afara valorilor gălăgioase ale lumii, sau în orice caz deasupra lor din moment ce poetul se distanţează de ele cu o aparent împăcată îngăduinţă: *Las altora al lumilor alai/ cu un cuvânt rostit în nici un grai,/ cuvânt cu dezvelite înţelesuri,/ cu sunete ce macină eresuri/ cuvânt cu cheutorile de brumă,/ cuvânt care dezbină şi rezumă/ (...) De nici un alfabet adus în scrisuri/ şi luminând, nici unul dintre visuri. (Un cuvânt)* „Biserica" poetului — credinţa sa şi semnul său în timp — e alta: *Jgheab de uitare,/ roase/ treptele de–ngăduinţă,/ lină surpare/ în tremurare,/ în îndurare,/ în blândul mălai de iertare;/ turle de sare,/ hrană/ trasă din mare,/ iluminare,/ mirare... (Biserica mea).*

Între aceşti doi termeni de opoziţie se desfăşoară, în vers tomozeian curat în cadenţe şi, la tot pasul, surprinzător în imagistică, una din „temele" mari ale volumului *Bibliotecile fericite.* E o temă care nu rămâne la stadiul simplu al dihotomiei, ci se constituie prin antrenarea succesivă de viziuni şi atitudini, de noţiuni şi nuanţe, care se cer una pe–cealaltă ca verigile unui lanţ. Timpul lumii şi cel al poeziei, poetul timpului mare şi cel al timpului său lumesc, poezia ca mod de existenţă şi existenţa ca mod poetic de a fi în lume — sunt toate părţi ale unei teme unice care, mai mult decât în alte volume ale sale, pare a–l obseda pe Gheorghe Tomozei. Aş numi–o, cu o cutremurare înfrântă de frumuseţea metaforei pe care poetul însuşi o plăsmuieşte, „punerea în mormânt" — titlu, de altfel, al unuia dintre cele mei dense poeme ale volumului: *Eu tot mai cred că o carte/ e o punere în mormânt./ (...) Biblioteci: morminte/ lângă morminte,/ gropniţi tăiate în sare./ ...Iar de zburat/ zburăm cu mormintele// dezvelite./ Naşterea versului/ e o punere în mormânt. (Punere în mormânt)*

O mistică a poeziei răzbate din cele mai multe poeme, cu conţinut şi înţelesuri aflate uneori la vedere, deseori turnate în metaforizări a căror energie o autentifică pe deplin. Devotată ei, însăşi existenţa — poezie a creatorului se desfăşoară, se prosternează, se martirizează sub semnul autenticităţii. Curgerea ei nu e scutită de tristeţe şi nici de primejdii de moarte, căci poetul nu e deloc dispus să se supună vreunei instanţe lumeşti: *E doar un jurământ/ de sărăcie. Nu şi de supunere şi nu/ vai, de castitate./ (...) Voi pleca ultimul/ voi muri cel dintâi. Sângele meu/ îi umezeşte călăului/ tutunul... (Jurământ în fragmente).* Condiţia poetului se alcătuieşte din inevitabile paradoxuri, ai căror termeni vin dinspre două spaţii de existenţă aflate sub regimuri de alcătuire şi evaluare diferite. Unul este cel al „turnului de fildeş" cu care poetul se identifică, singurătate în sine, curgere temporală în sine, „mormânt spiralat" crescut în propria sa fiinţă. Celălalt este spaţiul comun dominat de himera bogăţiilor lui Cressus sau de fascinaţia strălucirii vreunui rang. Deasupra tuturor, orgoliul poetului, în singurătatea–i care poartă numele de unicitate: *Îmi veţi îngropa numai/ veşmintele/ Eu voi rămâne/ cu os dezvelit printre voi/ iluminându–vă... (Un ecorşeu); Nu vă grăbiţi/ cu compătimirile. Port pe obraz/ noroiul cu care m–a poleit/ automobilul lui Cressus. Nu vă grăbiţi./ Sunt poet/ pur/ şi simplu./ Am uns regi. Am ucis regi./ Sunt rege/ şi scriu psalmi./ (Nu vă grăbiţi).* Uneori, perimetrul de rezistenţă al poeziei e ferm conturat şi, în centrul acestui univers, poetul ia atitudinea statuară a demnităţii pentru a–l apăra în numele său şi al celor care şi–au închinat viaţa şi moartea poeziei: *Pot fi îmblânzit,/ domesticit/ niciodată./ (...) Ai mei/ dorm sub epitafe, doborâţi de casmale/ Nu–mi mai puteţi porunci; încă mă apăr/ cu, tras dintre coaste,/ cuţitul de ceară. (De îmblânzire)*

Apărarea pare a fi fragilă, cum, faţă cu mitul lui Cressus şi puterile lumii, sunt chiar aparenţele poeziei. Poetul ştie că nu e aşa şi că, în înfruntarea cu timpul, triumful nu aparţine celor trecătoare, ci credinţei autentice: *Micşorat în vieţi repetate/ măreţ/ cu fiecare moarte/ ce mi s–a dat/ Am fost/ fiind/ mâine... (Vieţuitor).* Având de partea sa aceste adevăruri, el provoacă princiar pe emulii săi mai tineri la un „război de o sută de ani", ţinându–şi la vedere „armele" sau lăsându–şi „adversarii" să le aleagă. Oricum ele sunt „descurajatoare" pentru că emană din ele forţa imaginaţiei şi a imaginii poetice autentice: *Cu ce arme să vă înfrunt?/ Cu ce minuni?/ Pot preface părul unei muieri/ într–o conflagraţie mondială/ cu nici un chip altfel/ decât mondială./ Oţelul ghilotinei/ îl pot rugini. Pot face/ dintr–o sordidă odaie de hotel/ un schit./ Pot zugrăvi o piersică/ pe dinlăuntru. (Intrare în războiul de o sută de ani)*

Gheorghe Tomozei poate într–adevăr să facă toate acestea. Poezia lui îi îndreptăţeşte orgoliul şi îl rânduieşte de pe acum printre învingători. Oricât de lung ar fi „războiul".

Andrei GRIGOR

Istorie şi ficţiune

Haralamb Zincă,
«SPION» PRIN ARHIVE SECRETE
Editura „Garamond",
Bucureşti, 1993

Literatura poliţistă şi enigmistică îşi are pretutindeni aşii ei. În România, numele cel mai cunoscut e al lui Haralamb Zincă, scriitor cu un spectru larg de manifestare, care a înnobilat genul prin aport artistic nemijlocit, adăugând detectivismului, practicat de numeroşii veleitari, un talent care încălzeşte pagina şi colorează de sânge autentic obrajii personajelor.

Una dintre ultimele sale apariţii editoriale *«Spion» prin arhive secrete,* continuă seria foarte căutată a cărţilor cu subiect de „arhivă istorică". S–ar putea cita, aici, *Şi a fost ora H, Pe urmele agentului B–39, Ultima noapte de război, Prima noapte de pace, Noaptea cea mai lungă, Marea confruntare* şi *Revelion '45,* cărora li se adaugă această nouă şi foarte incitantă incursiune în arhivele secrete ale celui de–al doilea război mondial. Scriu despre carte în săptămânile când ultimele trupe ruseşti (foste sovietice) au părăsit teritoriul Germaniei. La fel, „aliaţii" îşi retrag o bună parte din eşaloanele armate situate în acelaşi teritoriu. După aproape o jumătate de secol Germania redevine (parţial) statul temut de odinioară. Faţă de această coincidenţă, textul lui Haralamb Zincă îşi reclamă cu atât mai mult actualitatea. Este aventura unui autor care se declară „spion" prin arhivele secrete, postură pe cât de invidiată pe atât pândită de iluzoriu. Pentru că, în realitate, marile arhive secrete îşi păstrează muţenia nelăsându–şi dezvăluite ascunzişurile până în anul de graţie 2035 când vor putea fi studiate în mod legal. Dar, în acel an, protagoniştii evenimentelor la care se face referire, ca şi istoricii ce se zbat acum să smulgă o rază de lumină într–un întuneric compact, vor fi, cum se obişnuieşte a se spune „oale şi ulcele". Această plonjare într–un imens spaţiu de confuzii, abil ţesute şi întreţinute ţine să ne asigure Haralamb Zincă, ar putea fi infirmată din perspectiva „misterelor" atât de straşnic zăvorâte. Dar cine poate rezista tentaţiei de a nu lua în calcul uriaşa cantitate de material „faptic" (jurnale, memorii, declaraţii, rapoarte, relatări) al unora dintre cei care s–au aflat, în perioada amintită, la comanda socială, sau, oricum, în preajma ei. În „războiul murdar" (cum a numit Winston Churchill activităţile de spionaj) pe care toate naţiunile se grăbesc să–l condamne dar nici una nu se dezbară de el, agenţi secreţi şi spioni celebri, oameni de stat sau comandanţi de armate au fost aşezaţi, deseori, asemenea pieselor jocului de şah pe tabla evenimentelor. E necesar ca, din când în când, maeştrii genului să joace o astfel de partidă. O partidă a speculaţiilor îndrăzneţe cum procedează, în carte, Haralamb Zincă. Autorul demonstrează prin invocarea unor fapte mai puţin cunoscute cum unele dintre „mişcări" au avut doar un rol înşelător, că unele „sacrificii de piese" trebuiesc interpretate conform cu logica mutării a patra sau a cincea şi a celei imediate. Tentativa nu e anevoioasă deoarece se desfăşoară în lipsa unor piese „grele" (adevărata lor valoare şi evoluţie e încă păstrată în dosare acoperite de praful istoriei), dar partida merită jucată tocmai din dorinţa de a se apropia de unele dintre evenimente, care riscă să fie îngropate pentru totdeauna. *Spion prin arhive secrete* e un studiu bazat pe numeroase ipoteze, iar caracterul speculativ, propriu romanului polişist, are întâietate. Presupuneri dintre cele mai atractive: *A fost Eugen Cristescu criminal de război? Tratativele cu România, Misterioasele dosare ale anului 2035, Sfârşitul lui Hitler — o enigmă?* Ipotezele pe care le lansează Haralamb Zincă sunt tot atâtea răsturnări spectaculoase ale faptelor considerate „cunoscute". Astfel, Eugen Cristescu, graţiat de la o condamnare la moarte, a fost în opinia autorului, o „victimă" a serviciilor secrete engleze. Colaborarea acestuia cu sovieticii şi ulterior cu serviciile de siguranţă româneşti îi par lui Haralamb Zincă un interesant episod al „intoxicării" sovieticilor, care aparent, puneau mâna pe întinse reţele de spionaj ale foştilor aliaţi. O altă teorie care merită întreaga atenţie a cititorului contemporan e că, în jocul „aparenţelor vizibile", aliaţii doreau să camufleze adevăratul loc al debarcării în Europa. Se pare că au reuşit să–i determine pe germani să–şi păstreze importante forţe militare în zone care nu interesau în desfăşurarea conflictului. Activitatea unor agenţi englezi (Eric Porter, De Chastelain) sau a unor spioni „dubli" (dr. Tester) trebuie pusă sub un serios semn de întrebare, câtă vreme arhivele secrete româneşti (confiscate de ruşi) nu vor fi returnate. În acestea se află multe dintre răspunsurile la care se bâjbâie acum.

A murit Heinrich Heidrich, în atentatul de la Praga, doar pentru că serviciul secret cehoslovac (aflat în exil) hotărâse acest lucru? Studiind consecinţele (totuşi calculabile) ale acestei „decizii", H. Zincă adaugă un element de interes: amiralul Canaris, şeful spionajului german era (cel puţin) la fel de interesat de dispariţia viceguvernatorului Cehoslovaciei.

S–a sinucis Rudolf Hess în celula închisorii devenită „proprietate personală", din Nürnberg? Autorul introduce în ecuaţie posibilitatea ca în locul fostului demnitar din timpul Germaniei hitleriste, să–şi fi pus capăt zilelor o banală sosie.

„Geografia variabilă", ca să folosim un termen mai nou (dar şi mai vechi) ce se stabilea la Teheran, era cunoscută germanilor cu o lună înaintea „istoricelor" înţelegeri dintre Stalin, Churchill şi Roosevelt? Astfel se explică exodul căpeteniilor naziste către vest, unde acţionau anglo–americanii.

De asemenea, scriitorul român consideră că toată literatura scrisă despre moartea lui Hitler (pe care o consideră — moartea — fără de dubii) a fost transferată în domeniul unui subiect cu conotaţii politice. Interesantă ipoteză!

Războiul murdar relevă o dată în plus necesitatea muncii pline de tenacitate a istoricilor interesaţi de subiecte „incerte". Pentru că partea văzută a „icebergului" nu respectă nici măcar consacratele legi ale fizicii lichidelor, ale gravitaţiei ş.a. m. d. Dacă lucrurile stau astfel, atunci se naşte o a doua întrebare. Cui foloseşte „războiul murdar"? E clar că în confruntarea unor inteligenţe diabolice şansele cele mai mari le au cei ce nu joacă în numele fair–playului. Şi atunci? Aceşti oameni care nu iubesc fair–playul vor să ne convingă de „onorabilitatea" acţiunilor lor. Citindu–le cărţile pe care le tipăresc din când în când descoperim cu stupoare că ele sunt scrise de nişte „vânători" şi „pescari" împătimiţi. Aţi citit o singură carte a vreunui spion sau agent secret în care aceştia să nu „calce" numai pe victorii?

Iată de ce prefer studiul lui Haralamb Zincă. E mult mai cumpănit şi inventiv deşi regretă perpetuu lipsa documentelor fără de care toţi construim castele pe nisip.

Lucian CHIŞU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Un artist: Tan Swie Hian

urmare din pagina 1

află singurul muzeu al unui artist în viaţă. E dedicat pictorului şi poetului Tan Swie Hian. Îl vizitez în una din zile împreună cu domnul Constantin Lupeanu, bine orientat în tainele artistice ale oraşului, cunoscător temeinic al limbii şi culturii chineze. Această vizită o consider una din bucuriile călătoriei. Muzeul ocupă partea de sus a casei. La parter şi primele două etaje — colecţia foarte bogată, de artă orientală, a domnului Tan Tien Chi, prieten şi admirator al artistului. Domnul Tan Tien Chi ne–a făcut onoarea de–a ne prezenta numeroasele piese de mare valoare, pe care le–a adunat din toată Asia Extrem Orientală.

Buddha din aur, cu palmele întinse pe lângă corp (Thailanda), Buddha cu faţă de copil (superbe piese!), Mandarin din Borneo, în picioare, Mandarin aşezat; mobilier, pictură chinezească...

— N–aveţi un catalog al colecţiei dumneavoastră?

— Nu apuc să–l fac. Până apare catalogul, dispar exponatele, căci sunt cu vânzare — îmi răspunde zâmbind domnul Tan Tien Chi. (Nu e prima dată când regret profund, în sinea mea, că nu sunt un om bogat, să pot achiziţiona obiecte de artă. Le recomand pe cele văzute aici oamenilor noştri de afaceri, cărora arta le spune ceva.)

Tan Swie Hian s–a impus printr–o operă de proporţii, care include deopotrivă pictura, sculptura, caligrafia, poezia, traducerea de poezie. (În tradiţia culturii chineze, poetul trebuia să aibă talent la pictură şi caligrafie după cum, la romani, ne amintim, scriitorii, ca şi militarii, de altfel, învăţau oratoria — bineînţeles cu precizarea de rigoare: *Poeta nascitur, orator fit.*)

În acest sens, artistul pe care îl vizităm este un tradiţionalist, un „antic". Fascinaţia creaţiei sale: ştie să dea modernitatea arhaicului. (Ceea ce spune Douanier Rousseau despre Brâncuşi). În muzeu sunt expuse picturi în ulei, desene în tuş, sculpturi în piatră şi o caligrafie pe ciment, versuri sau comentarii la exponate. Există şi vitrine cu cărţile şi traducerile sale. Surpriză plăcută: domnul Tan Swie Hian vorbeşte perfect franţuzeşte. A stat o vreme la Paris, unde a studiat, a expus, şi–a făcut prieteni printre poeţii francezi. Constatăm că avem chiar amici comuni, ca şi preferinţe comune din poezia franceză ori germană. Întârziem câteva ore în muzeul domniei sale. Ascult explicaţii, îmi notez primele impresii.

Transcriu fragmente dintr–o discuţie, purtată la o ceaşcă de ceai chinezesc.

— Sunt mereu inspirat. Nu ştiu de ce. Mă plimb şi lucrez patru ore pe zi, în grădină. Fac incantaţii budiste. Nerostite. Vorbesc în gând cu florile, cu plantele.

Tan Swie Hian provine dintr–o familie de oameni simpli. S–a născut în 1943. Părinţii — neştiutori de carte. A studiat la Singapore — secţia de limbi moderne — franceza şi engleza. Cunoaşte, evident, şi chineza. E la a treia generaţie de chinezi stabiliţi în Asia de Sud–Est. Tatăl a fost pescar. Mama a murit săptămâna trecută şi artistul e profund mişcat. Cu câteva zile înainte de a–şi da sfârşitul, la vârsta de 91 de ani, el a început s–o pregătească, vorbindu–i despre vămile prin care va trece. I–a cântat psalmi. Din momentul stingerii, opt ore fără întrerupere, i–a rostit această incantaţie: *Amidhava Buddha* (În cartierul chinezesc din centrul oraşului, am păşit în unul din templele chineze. Se ardeau un fel de lumânări, ca nişte paie înalte, frumos mirositoare. Oameni pioşi, ajunşi de vreun necaz, veneau să se conecteze la infinit, în acel loc privilegiat. Nu departe, în alt cartier, am intrat şi într–un templu indian — se pare un templu faimos, la care vin să se roage indieni de la mari depărtări. Templele indiene au frontoane somptuoase, cu sute de personaje umane, venite s–o adore pe zeiţa care apare în mai multe ipostaze. Pe ziduri — vacile sfinte, de gips, cu smalţ de culoarea untului, rumegă placide idei de fecunditate şi împăcare cu sine. Templele chineze sunt sobre, fără multe ornamente. Credinţe, religii, filozofii, rase coexistă la Singapore într–o armonioasă îngăduinţă. Un oraş, într–adevăr, creuzet de civilizaţii.

— Pictura mea este o viziune. Culorile şi formele îmi vin deodată. Nu am preferinţă. Ideea se prezintă cu forma şi culorile ei. Desigur — totul izvorăşte dintr–o stare, pe care mi–o creez prin contemplaţie. Picturile în tuş îmi iau câteva zile.

— Ce înseamnă pentru dvs. a scrie poezie?

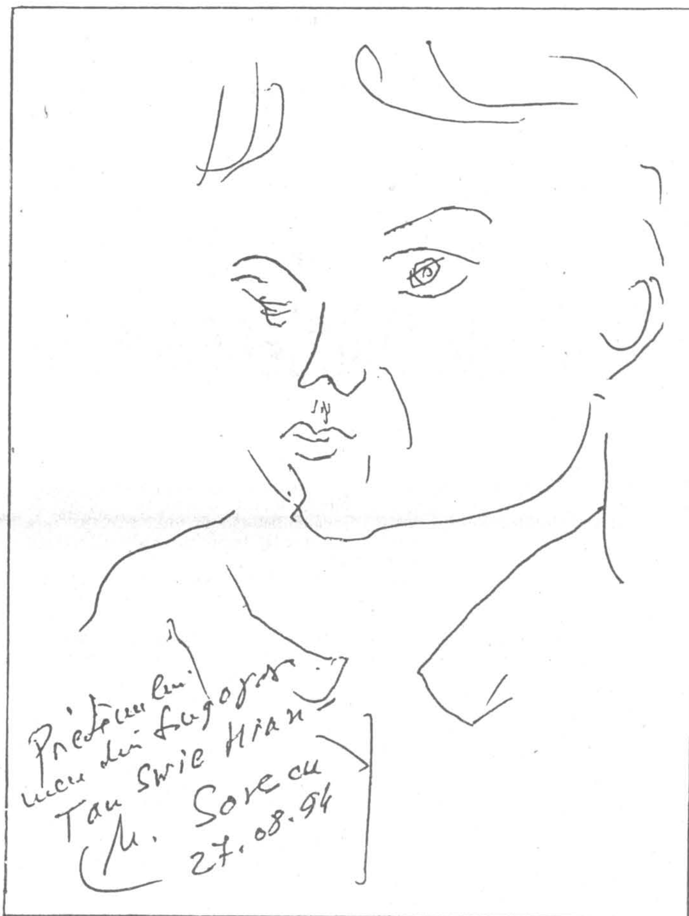
— Totul porneşte de la viziunea asupra lumii — viziune care e globală. Am în minte idei, imagini — şi le materializez în funcţie de specificul lor. De fapt, se repartizează singure: unele devin poezii, altele picturi ori sculpturi. Tema mea este întregul univers.

— Cum vă integraţi în tradiţia chineză?

— Legătura ar fi cea de limbă, de ideogramă. Încerc să pun laolaltă spiritul filozofiei antice chineze, cu budismul şi lumea chineză cunoscută la Singapore.

Scrie în ideograme vechi (considerându–se aproape de poezia dinastiei Tang (sec 8–1o), dar forma nu mai e fixă. Cele mai multe poezii sunt în vers liber. Consideră că scriind aşa ajută la răspândirea limbii şi filozofiei chineze. A tipărit în China cinci cărţi de versuri care au trezit un interes deosebit, prin modul modern de a toarce în vers nou fiorul liric şi epic tradiţional. A tradus în limba chineză poeţi indonezieni, malaezieni dar şi pe T. S. Eliot şi pe Michaux.

Omul plin de modestie, împăcat cu sine şi lumea pe care o scrutează pe toate căile, fără ostentaţie însă, ci cu bucuria participării la miracolul existenţei — ce vine dintr–un trecut şi are un viitor — este într–adevăr un artist al sintezelor. În toate sensurile — Orient — Occident — Asia Centrală şi Asia de Sud–Est, sinteză în cuvânt şi arte vizuale. Mână de aur şi minte de diamant. E interesat de captarea energiei cosmice prin metodele meditaţiei budiste. Captare dar şi eliberare de energie — prin metodele artei. Această energie este luată din materia ordinară ce se vede în când cu mijloacele graficii şi într–un limbaj mai accesibil europenilor, universul filozofic al artistului. Un univers al cărui beneficiar şi personaj central e omul, văzut în ipostaza de copil, plin de candoare, călărind sau prinzând de coarne un *animal*, de tânăr contemplând şi luând în posesie lumea, sau de matur şi om bătrân, copleşit de dispariţia materiei, care a căzut în sine. (Portretul lui Gandhi). Portretele sale au o excepţională vigoare. Ca şi poezia, care se comunică „înainte de a fi înţeleasă" (cum cerea T. S. Eliot), ele se comunică înainte de a şti despre cine e vorba, dacă „au pozat", de pildă, Qi Bai Shi ori Qu Yuan. M–a încântat ciclul „Zece imagini" de Oxherding Stora, precum şi peisajele aflate la ju-

jur, dar şi din cea privilegiată —, roci cu fosile de 500 000 de ani — ca în statuia „Rest de piatră".

Natura este semnul unei existenţe mai înalte. Toate culturile sunt importante — şi cele din Est şi cele din Vest —, spune Tan Swie Hian. Istoria, civilizaţiile, geologia oferă material de creaţie. Meditaţia îl ajută să cearnă amănuntele, să găsească simbolul.

Revăd însemnările făcute rapid, în muzeu şi îmi amintesc cutare sculptură, cutare pânză. „Pietrificarea aromelor" — ulei pe carton. Peisaj subtil, joc de galben şi mov cu nori irizaţi de albastru şi verde. Îţi vine în minte versul celebru al lui Baudelaire. Sau tabloul despre mişcarea budistă — budism cubist, aş zice. O înaintare şi–o devenire spre aur a materiei, tablou de puternică emoţie spiritualizată. Am admirat mult desenele în tuş, pe hârtie de orez, de dimensiuni mari, refămătatea drumului între figurativ şi abstract. „Un frison poetic" — titlul unei lucrări de mari dimensiuni — circulă peste tot şi, depăşind pictura, trece în statui. Una dintre statui reprezintă o floare de lotus şi este plasată într–o firidă exterioară a casei, invitând lumea la înţelepciunea artei, ce ajută la perfecţionarea omului. Perfecţionarea sufletelor — proces infinit. Mă gândesc că întregul muzeu Tan Swie Hian poate fi o emblemă a enigmaticului Singapore — oraş, insulă, ţară. Un simbol al creativităţii, al potenţării tradiţiei prin vocaţia modernităţii, al deschiderii spre universal. Într–un interviu pe care l–am acordat ziarului de mare tiraj ce apare în limba chineză la Singapore, spuneam că, descoperită de europeni, arta lui Tan Swie Hian îşi va câştiga fără îndoială mulţi admiratori. Mă înscriu de pe acum printre aceştia. ■

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Valeriu CRISTEA

Democraţia intelectualilor (VII)

6. Atitudinea mea de după 1989 nu poate fi înţeleasă decât dacă se ţine seama de faptul (şi rog să se ţină seama de el) că, încă din primele luni postrevoluţionare am ajuns la convingerea fermă că şi la noi, deşi aparenţele păreau să mă contrazică, în realitate la putere se află opoziţia. Am fost, cred, primul care a exprimat această opinie, dar mai important e că un om de autoritatea profesională şi morală a profesorului Dumitru Micu a ajuns, independent de mine, desigur, la aceeaşi concluzie. Firească, ba chiar evidentă pentru cine acceptă să judece corect contextul internaţional fundamental nou în care ne aflăm. Cei care, eventual, au contat pe Gorbaciov, au rămas fără Gorbaciov. Cei care, mai rău, au contat pe Uniunea Sovietică, au rămas fără Uniunea Sovietică. În spatele presupuşilor cripto- sau neo-comunişti nu se mai găseşte nimeni. China e prea departe şi ea însăşi e reformistă în plan economic. În aceste condiţii, atribuita intenţie a unei „restauraţii" globale e de-a dreptul absurdă. Cât de comunist trebuie să fii ca să doreşti să transformi România într-un fel de Cubă europeană? Comuniştii noştri au fost însă întotdeauna mai mult oportunişti decât comunişti.

Dimpotrivă, în spatele opoziţiei a stat, de la început, Occidentul — proaspătul câştigător al „războiului rece", în a cărui sferă de influenţă am reintrat, după decenii, peste noapte. *Cine e mai tare* s-a putut pricepe imediat, şi cât se poate de limpede, observând *direcţia migraţiei* (aici, ca şi în toate intervenţiile mele mă refer la intelectuali şi în special la scriitori). Oameni despre care se poate afirma orice dar nu şi că ar fi nişte *caractere de bronz* s-au grăbit să intre „în opoziţie". Uneori chiar înainte de a-şi arde carnetele de partid. Faptul este, cred, grăitor pentru adevăratul raport de forţe existent la noi, după '89.

Un alt fapt — nu mai puţin elocvent în acelaşi sens — îl constituie încercarea „puterii" de a câştiga, la rându-i, simpatia Occidentului. Mai ales după alegerile din toamna lui 1992, ea a obţinut, cu preţul unei atitudini nu o dată obediente, o serie de remarcabile succese din acest punct de vedere. Din care punct de vedere în momentul de faţă diferenţa dintre opoziţie şi putere s-a estompat considerabil. Ca două femei geloase, şi una şi alta şi-l dispută, fiecare agăţându-i-se de câte un braţ, pe marele, irezistibilul cuceritor al lumii contemporane. Şi ce-i rău în asta? Dacă nu Occidentul, atunci cine ne mai poate ajuta? Nu ştiu cine ne mai poate ajuta în afara Occidentului dar ştiu că acesta s-a dovedit încă o dată nepăsător faţă de suferinţele popoarelor din estul Europei, obligate să iasă dintr-un sistem care nu funcţiona pentru a intra în altul care nu funcţionează (şi nu va funcţiona curând). Nu poţi să-i scoţi pe oameni dintr-un lagăr (cel socialist) pentru a-i băga imediat în altul (cel al tranziţiei). Aproape mai rău decât primul. Din punct de vedere material milioane de oameni o duc chiar mai greu decât înainte, deşi se zbat şi muncesc mai mult. Ne bucurăm, ce-i drept, astăzi de libertatea de exprimare dar prea adesea ea seamănă cu libertatea de exprimare de la uşa cortului, unde cine se „ţigăneşte" mai tare are câştig de cauză. Mai răbdaţi un pic, ni s-a tot spus, acuşi vine comunismul şi va fi minunat. Mai răbdaţi un pic, ni se tot spune, acuşi vine capitalismul şi vă veţi simţi ca în rai. Dar dacă oamenii nu vor mai vrea, dacă nu vor mai putea să rabde? Mult ironizata *cale a treia* nu e altceva decât calea suportabilităţii, a normalităţii, a adaptării antidogmatice, pragmatice la realităţi.

Atâta vreme cât opoziţia a beneficiat în exclusivitate de sprijinul Occidentului iar „puterea" părea să se bizuie doar pe electoratul român, n-am ezitat să optez. Am fost nu de partea celui mai tare ci de partea celui iniţial menit, în marile scenarii, să piardă. Am fost, recunosc, de partea puterii, dar în condiţiile în care intelectualii de vitrină sau doar zgomotoşi au fost — şi sunt — pe faţă de partea supraputerii. Nu conformist deci, ci anticonformist. Împotriva curentului oportunist de ieri şi de azi, care „curge" întotdeauna (e legea lui naturală!) în albia avantajoasă a celui mare şi tare la un moment dat.

Intelectualul trebuie să fie mereu în opoziţie, mi se spune. Bineînţeles, răspund. Din acest punct de vedere cel puţin, mă pot considera cu conştiinţa absolut împăcată. ■

Autonomie şi independenţă universitară

Autonomia şi *independenţa* sunt două cuvinte sinonime, nu identice. După mine, independenţa este ceva mai mult decât autonomia. Lingviştii pot să le precizeze clar, arătând limitele fiecăruia.

Fără îndoială că autonomia universitară este o cucerire a libertăţii spiritului, cu vechi rădăcini în istorie. Nu este intenţia mea de a întrepătrunde o cercetare în acest sens. Apelând la o istorie mai recentă, din prima jumătate a secolului nostru, pe vremea când eram student cunoşteam — deci reduceam autonomia — că poliţia nu are voie să intervină în universitate, atunci când acolo au loc unele conflicte. Comparam acest drept cu cel de care beneficiau, încă din evul mediu cei persecutaţi, atunci când se refugiau în biserici. Fără îndoială că, în vremea la care mă refeream, cei care administrau universităţile cunoşteau mai bine decât mine ce este autonomia universitară.

A urmat însă, la noi ca şi în alte ţări vecine, o jumătate de veac în care noţiunea a dispărut din vocabular, deci începea a se şterge şi din memoria oamenilor.

După decembrie 1989, acest cuvânt a renăscut. În numele autonomiei au avut loc chiar de la început, o serie de acţiuni, unele benefice, dar altele — în lipsa legiferării limitelor autonomiei —, dominatoare. Ar fi suficient să cităm cum studenţii, în avânt revoluţionar, au exclus din programul de pregătire unele discipline care erau prea grele, sau la care profesorii erau prea exigenţi.

Fără îndoială că noua lege a învăţământului, aşteptată cu interes, trebuie să stabilească exact limitele autonomiei universitare, ţinând seama atât de dorinţele legitime de libertate ale spiritului cât şi de îngrădirile acesteia, pe plan naţional şi internaţional.

După mine, autonomia universitară trebuie să permită cele mai variate forme de „autogospodărire", eliberând astfel forurile superioare de sarcina de a emite hotărâri centralizate; această autogospodărire trebuie să meargă până acolo unde nu produce inconveniente pe plan competitiv, deci până acolo unde este realmente pozitiv justificată.

Am putea încerca să stabilim o listă problemelor ce incumbă autonomia universitară — fără îndoială, amplă —, dar nu acesta este scopul rândurilor de faţă.

Titlul acestui articol o spune: autonomia universitară şi planul de învăţământ. Lăsând la o parte sectorul financiar, precum şi cel al personalului şi administraţiei, fără îndoială că planul de învăţământ este factorul principal care guvernează bunul mers al unei universităţi.

Planul de învăţământ (precizează denumirea specialistului absolvent — scrisă pe diplomă —, stabileşte numărul de semestre de studii şi durata acestora, lista disciplinelor ce vor fi studiate spre a atinge scopul urmărit şi numărul de ore consacrat acestora (curs, seminar, laborator, proiect, alte lucrări practice), formele de verificare a însuşirii disciplinelor (examene, colocvii, examene de sinteză şi de licenţă); într-un cuvânt, planul de învăţământ este legea care guvernează procesul de învăţământ, modul de transmitere a ştiinţei de la profesor la student.

Dată fiind importanţa acestui document de bază, este explicabilă atenţia pe care i-o acordă autoritatea, fie ea la nivel de minister, fie de universitate.

Renunţând la consideraţii cu caracter general, voi limita expunerea la învăţământul ingineresc. Deşi în cercetarea ştiinţifică rezultatele unui experiment particular trebuie preluate şi reflectate în adevăruri generalizate, acest principiu trebuie aplicat cu atenţie. Este suficient să cităm experimentul de la noi, introdus cu două decenii în urmă al *integrării învăţământului cu cercetarea şi producţia*. Intenţia astfel exprimată ca şi altele din regimul trecut, era binevenită. Doar că... integrarea se realiza în primul rând, prin contracte de cercetare, executate de cutare universitate, în folosul industriei şi plătite de către beneficiari. La început, cei care realizau astfel de contracte erau onoraţi financiar cu 40 % din sumele încasate, fapt care constituia un stimulent. Cu timpul, procentul a scăzut, treptat, până la zero, „integrarea" devenind un mod de exploatare a personalului didactic, obligat a preta şi alte activităţi decât cele legate de salariul său. Ideea integrării a pornit de la învăţământul ingineresc — peste 65 % din tot învăţământul superior, deci considerat ca un etalon — şi a fost extinsă la toate facultăţile, inclusiv cele de muzică, arte plastice sau educaţie fizică. S-a ajuns astfel la situaţii ridicole, dar faptul esenţial era că integrarea a fost generalizată.

Se va înţelege deci că ideile ce urmează vor fi limitate la învăţământul ingineresc, acela la care mă pricep mai mult. Voi începe cu o prezentare sumară a planului de învăţământ românesc anterior anului 1948, pentru învăţământul ingineriei electromecanice. Durata studiilor era, ca şi azi, de 5 ani, iar absolventul era numit inginer mecanic. Planul de învăţământ cuprindea, aproape în totalitate, discipline obligatorii, exceptând doar două cursuri care „colorau" pe absolvent spre pregătire mecanică respectiv electrică, fără ca acest lucru să fie înscris pe diplomă.

Prin reforma din 1948, acest învăţământ s-a „pulverizat", din fosta secţie electromecanică născându-se un număr mare de facultăţi şi secţii de specialitate. Alături de calificarea de inginer mecanic, diploma preciza şi secţia absolvită.

Nu este cazul să descriu pe larg dezavantajele acestui sistem — impus de procesul industrie — lezare intensă — copiat după o ţară mult mai mare, sistem care nu se potrivea întocmai situaţiei de la noi. Rezultatul a fost că nu toţi inginerii absolvenţi ai unei anumite secţii de specialitate găseau loc de muncă în profilul lor şi deci erau nevoiţi să lucreze în domeniul pentru care nu erau suficient pregătiţi. Greşeala a fost observată, după circa 15 ani, chiar de către forurile superioare — cele care impuseseră sistemul — şi s-a încercat corectiva de reducere a numărului de secţii. A fost imposibil a face ceva, întrucât orice reducere ar fi sacrificat posturile personalului didactic care se formaseră între timp. Planul de învăţământ rigid, stabilit de ministru, nu permitea nici o abatere de la linia stabilită. Am încercat şi eu, ca şi alţii, în acea vreme, să arăt cum stau lucrurile în lume, ce greşeli facem noi, dar „predicam în pustiu".

Evident, după decembrie 1989, problema se prezintă sub un mai bun augur.

Chiar înainte de a apare o nouă lege a învăţământului, universităţile au introdus o serie de discipline opţionale, care permit studenţilor să ajusteze planul de învăţământ oficial. Evident, cât timp nu a apărut legea nouă nu se poate merge cu aceste înnoiri prea departe.

Aici intervine autonomia universitară. Este locul să reamintim că există deosebire între autonomie şi independenţă. Chiar şi independenţa nu permite cuiva să facă absolut orice doreşte. Autonomia presupune dreptul universităţii de a lua hotărâri într-o serie de probleme în limitele stabilite de lege, în aşa fel ca statul să poată recunoaşte şi apăra, în interior şi exterior, drepturile celui care a obţinut o diplomă. Să facem o tratare „aritmetică" a problemei, orientându-ne după practica mondială. Pentru planul de învăţământ al unei ramuri — fie ea inginerească mecanică — Ministerul Învăţământului stabileşte cca 50 % din disciplinele respective din numărul de ore pe care trebuie să le studieze oricine în ţară spre a obţine diploma respectivă.

Restul de 50 % revine autonomiei universitare. Această autonomie este folosită de către cei doi factori care concură la prezentare:

— *Universitatea* „oferă" studentului un număr de discipline, mai mare decât cuantumul de 50% rămas liber;

— *studentul* alege ce îi convine din această ofertă şi îşi contruieşte propriul plan de învăţământ.

Evident că această formă a autonomiei nu se poate face oricum. Urmând exemplul practicii mondiale, trebuie să se renunţe la secţiile de specializare, înscrise ca atare pe diplomă, absolventul fiind simplul „inginer mecanic".

Dar este bine oare ca inginerul de azi să nu fie specializat în nici un fel? Aici apare un corectiv. De obicei universităţile impun ca studentul să aleagă 1-3 pachete de discipline opţionale (câte 2-4 în fiecare pachet), prin care el să primească o pregătire de specialitate în domeniile dorite. De obicei, nici prin aceste pachete nu se completează „cantitatea" totală de pregătire stabilită; drept urmare, studentul alege încă unele discipline facultative disparate, spre a realiza totalul impus. Cum se realizează acest total, respectiv cum se alcătuieşte „planul de învăţământ propriu"? Simplu. Disciplinele se cuantifică prin adunarea numărului săptămânal de ore, pentru toate felurile de activităţi. Când studentul, promovând formele de verificare (examene, colocvii, proiecte etc.) a totalizat numărul de „puncte" impus, are dreptul la acordarea diplomei.

Ar fi bine ca o astfel de idee să fie aplicată, la început în mod experimental, doar într-un număr redus de facultăţi.

Acad.Gh.BUZDUGAN

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Ioan FLORA

Poeme

Anunţând vecernia

Au fost descoperite, cum îţi spuneam,
undeva prin lunca fluviului Angara,
sute şi mii de gropi cu cadavre;
încolţeau astfel sub soarele de vară uneori,
la mai puţin de o jumătate de metru adâncime,
smocuri de păr,
oase de mâini răsucite sau rupte,
cranii găurite, aducând cu nişte puşculiţe sinistre,
ce adăpostesc glontele tras din revolverul
apăsat pe tâmplă.

Îşi dormeau somnul chinuit aici aristocraţi decembrişti,
polonezi răzvrătiţi,
scriitori nonconformişti şi hiperconformişti,
menşevici, kulaci, tătari din Crimeea,
duşmani ce au pus la cale atentate împotriva Statului,
împotriva podurilor de diamant şi a punţilor de răchită,
inamici întreţinând legături conspirative
cu Orfeu şi pelasgii,
fiind direct răspunzători de apariţia bronzului
şi a emailului albastru.

Pe alocuri (asta şi datorită îngheţului)
încă mai puteai distinge muşchii braţelor smulse,
ţesătura hainelor,
plumbul cuvintelor din urmă rostite în şoaptă, alături
de câte un pieptene de ren, cizme desperecheate
sau pungi cu monede
bătute prin anii 1838, 1938 sau 2138,
să zicem.

Dar crima s-a subţiat cu timpul; nu s-a păstrat din ea
decât o uşoară şuviţă de fum, proiectată
pe cerul cenuşiu din miazănoapte, iar calvarul victimelor
nu a fost înregistrat
nici măcar pe scoarţa unui copac ori pe peretele
bordeiului de gheaţă.
Auzi şi dumneata, Macarie, izbucni profund mişcat domnul Struţocamil,
un pieptene de ren, nişte cizme desperecheate
şi glontele din ţeastă care bătea
ca o limbă de ceasornic, anunţând vecernia!

Fotografie în sepia

Iată-l pe caporalul Alexa G. privindu-mă, mai mult absent,
mai mult în treacăt,
dintr-o veche fotografie în sepia,
ieşită din atelierul maestrului B. Paul din Brod pe Sava,
în urmă cu aproape un veac.
Din colţul drept, caporalul în picioare, priveşte drept înspre,
defrişând cu privirea galeria de pluş vişiniu
ori albastru cardinal a atelierului de la etaj,
sprijinind cu mâna spătarul scaunului de-alături,
rezervat plutonierului major Johann, cel cu mustaţa
ca o coadă de rândunică şi privirea lipită de obiectiv.
În colţul stâng, cu părul căzut pe frunte, în poziţia de drepţi,
scârbit, plutonierul Faber.

Pe verso, scris caligrafic, cu cerneală neagră:
Vă fac Ană,
urmat de-un cuvânt lipsă şi altul indescifrabil
şi şters pe jumătate, vrând să însemne probabil *amintire,*
sau *această bucurie* şi mai apoi *din Brod 1896* şi în final:
Io cu camarazi Johann zugsführer şi Faber
în luna lui 15 Juli 1896.

Mă zgâiesc o după-amiază întreagă la poza celor trei camarazi.
Caporalul Alexa avusese grijă, observ, să treacă,
acum mai bine de o jumătate de secol,
câte o cruce cu creion albastru deasupra capetelor
superiorilor săi.

Mă gândesc că poate apare într-o bună zi,
când toţi ai casei trebăluiesc prin curte ori în câmp,
cineva să treacă o cruce cu creion albastru înmuiat între buze
şi în dreptul lui, a tânărului semănând cu diaconul din Humuleşti,
imortalizat în colţul drept al fotografiei în sepia,
el singur neputând s-o facă
până încă mai făcea umbră vineţie pământului.

Nu murim cu totul

Au început să se audă, aşa, din senin, nişte rafale de ploaie,
încât am tresărit pe cinste.
Trosnea, de fapt, lemnul de stejar al unei vechi aripi
de fereastră arcuită
(tronând între dulap şi fotoliu ca obiect sculptural)
pe care S o găsise aruncată peste o grămadă de moloz
în faţa Palatului Justiţiei;
am auzit acea rafală de pocnete scurte, m-am gândit că e poate
un semn şi mi-am îndreptat privirea spre ceas, dar el
nu putea fi văzut de masă, iar de ridicat
în vârful oaselor din pat la ora aceea (să fi tot fost patru,
patru şi-un sfert, căci tocmai începuseră să circule primele maşini)
nu-mi venea la socoteală;
am mai adăstat o vreme în aşternut, m-am tot zvârcolit,
m-am tot săltat sub plapumă, după care am sărit
(ca un tânăr soldat speriat de avioane)
drept în picioare, am aprins lumina, am intrat în papuci, am smuls
la întâmplare o coală dintr-un dosar albastru,
pe care notasem (acum un an? acum un secol?)
următoarele cuvinte: *Dubito ergo cogito,* iar ceva mai la vale
— *Domnul Dubito = Domnul Zbigniew H* şi-am mers direct la bucătărie,
să scriu;
şi trebuie că a fost un semn, căci cum altfel mi-aş putea explica
aventura din dimineaţa aceea (care a început, cum spuneam,
printre farfurii şi ceşti de cafea, la lumina flăcării
de la aragaz);
cred că a fost un semn, căci cum se explică altfel că tocmai
în dimineaţa aceea contemplam minute în şir chipul uscăţiv
al Părintelui Augustin imprimat pe coperta unei cărţi recent
apărute, lăsată de cu seara pe masa la care scriu aceste cuvinte,
deschisă la capitolul vorbind despre necesitate în general
şi mai ales despre necesitatea credinţei, a speranţei şi bunătăţii;
dar chiar dac-ar fi semne, avertismente sau simple coincidenţe,
hai mai bine (îmi spun) să fac abstracţie de acea foaie de fereastră,
să isprăvesc cu scrisul ori să-mi reiau lectura în tihnă,
până n-apucă să vină gunoierii, cu maşina şi zgomotele lor sinistre
invadând curtea interioară,
făcându-mă să-mi înalţ neputincios ochii spre tine, Doamne,
prin care aflu că nu murim cu totul.

De libertatis

— Ptiu, drace! strigă el, sprijinind cu tot trupul
stâlpul de afişaj de pe bulevard,
mişcându-se în cerc pe întreg perimetrul lui,
rotindu-se în linie dreaptă,
m-au întemniţat aici călăii, lepădăturile
de la Institutul de Filosofie Câinească,
vrând să demonstreze (pe pielea mea) efectul
mârşăviilor lor numite silogisme,
uite, simt că mă sufoc, nu mai am nici gură de strigat,
nici spaţiu de irosit!

— Şi totuşi, nu pare nebun, îşi spuse pe la două noaptea
câinele stâlpului de afişaj,
pare un om cumsecade, dar de ce-o fi tot dând târcoale,
de-o oră şi mai bine,
înfigându-şi ghearele ca nişte săgeţi înveninate
în beregata bietului stâlp, strigând în gura mare
că-i întemniţat pe nedrept,
că, iată, e frânt de oboseală şi simte că se sufocă?!

— M-au sechestrat în afara cercului! În afara sferei!
În afara Pământului! striga bălăbănindu-se
domnul cu pălărie neagră şi degete subţiri de colilie,
m-au înrobit,
m-au încuiat şi cheia au aruncat-o în Dunăre, de Bobotează,
vădind încă o dată că nu pot fi nici nemărginit
şi nici dat uitării,
nici nemişcat şi nici în mişcare!

Lecţie despre limba irlandeză

pentru Paula Meehan şi Theo Dorgan

Stau mut ca o piatră şi-ascult fără să mişc un gând.
Poetul vorbeşte într-o limbă prăbuşită în hău
cum boabele de grâu strivite
de ghearele morii.
Bănuiesc că vorbeşte despre un drum de ţară, crestat
cu o cerească, lucioasă custură
printre colinele amare şi fumurii.
Probabil e amintit aici şi cerul scuturându-şi puii
peste patul, peste fiul, peste Dumnezeul Poetului care,
desigur, e singur,
însetat de căni cu păcură şi bere vineţie.

Stau mut ca o piatră şi-ascult fără să muşc un gând.
Poetul devine mai explicit,
vorbeşte despre exilul politic, despre Piaţa Djerjinski
şi conexiunile şi trimiterile posibile.
E amintită povestea împietririi Anei Ahmatova, sunt însă trecuţi cu vederea
şi Pilniak şi Mandelstam.
Revine în definitiv la leagănul familiei: la mama, la bunicul,
la o mătuşă suferindă,
la cireşul din curte, et caetera, et caetera.

Stau ca o piatră de moară fără să calc un gând.
E-o atmosferă de cenaclu, de club nedefrişat, lumina
pătrunde cu greu printre foile veline de pe masă.
Poetul tace.
Gândeşte la un cal murg pe coline.
O tânără preoteasă pare a fi poeta aceasta vorbind
despre propriul ei chip, osos şi parcă iluminat de mare;
despre un pescuit pe uscat,
despre oraşe şi acoperişuri ţuguiate
de peste mări şi ţări.
Eu stau mut ca o piatră şi chiar că nu pot mişca un gând.
Reţin totuşi: copii îmbătrâniţi înainte de vreme,
Her Heroin Dream,
o bicicletă, pare-se, ecologică
asumându-şi salvarea Planetei cu aerul pneurilor sale
ascunse în adâncuri.

De fapt nu reţin nimic: traduc imagini pe care nu le aud şi nu le văd.
Trădez, cu alte cuvinte, totul,
în deplină cunoştinţă de cauză.
Pescuitul pe uscat, însă,
despre acest pescuit prin pulberea de-o palmă dintr-un târg african
pare a fi vorba.
Poeta semănând cu o jună preoteasă nu aduce nici un prinos
la poalele altarului.
Ea pronunţă cuvântul „foc“ sau „iarnă“ sau „lumini arzând“
şi se aprinde brusc la faţă.

Stau mut ca o piatră şi nu reuşesc să mătur un gând.
Poetul semănând cu o tânără preoteasă vorbeşte despre grădină şi vis,
de păsări şi iarăşi despre grădină,
despre tata aşezându-se obosit în fotoliu.

Îmbrăţişez cu ochii graiul adiind prăpăstios din norduri,
rostogolindu-se ca boabele de grâu strivite de ghearele morţii;
aici la masă.

Bucureşti, 24 mai 1994

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Titus POPOVICI

Un chef de trei mii de ruble

Deci întâlnirea cu avangarda Armatei Roşii, la Gurahonţ, în septembrie 1944, a însemnat pentru mine înlăturarea primejdiei de–a fi deportat de unguri, sau de–a pieri ciuruit de gloanţe în vreun şanţ, fugind din calea lor, al doilea contact n–a fost mai puţin salutar.

În 1952–53, la demascarea „devierii de dreapta" (Ana–Luca–Teohari) a urmat goana după „deviatori" în toate compartimentele vieţii sociale. Cu instinctul său politic pragmatic, Gheorghiu–Dej a lipit eticheta „de dreapta" rivalilor pe care voia să–i înlăture, ştiind că asta va trezi reflexul favorabil al lui Stalin care, în ultima sa lucrare, „Problemele economice ale socialismului" se răfuia post–mortem cu fostul său prieten dintr–o perioadă, duşman şi victimă apoi, N. I. Buharin, cel ce — printre altele — făptuise crima de–a spune ţăranilor: „îmbogăţiţi–vă!"

La Universitatea din Bucureşti se instituise în scopul eliminării studenţilor, o comisie „specială", condusă de secretarul comitetului de partid, un anume Traian Comaniciu, fratele mezin al cunoscutului comandant legionar Horaţiu. S–au purecat dosarele fiecăruia şi au urmat excluderi din UTM şi, imediat, exmatriculări în masă. Cutare era fiu de popă, altul vorbise ce nu trebuia, sau tatăl său, dascăl rural, avea moştenit un hectar–două, ori vreun bandit mai îndrăzneţ minţise în autobiografie. Denunţurile curgeau, se furau scrisori intime şi erau citite în şedinţe publice: erau şi naivi care avuseseră proasta inspiraţie de–a încredinţa misivei de dragoste gânduri, întrebări, nostalgii. Fiecare student era chemat individual în cabinetul de partid, o încăpere intenţionat obscură, cu duşumelele murdare, mirosind a fum rece de ţigară proastă şi după câteva minute ieşea palid, clătinându–se; fetele ţipau, pradă crizei de isterie.

Eu eram o „victimă" desemnată: mai fusesem exclus de două ori „în şedinţe închise", dar de fiecare dată intervenise cineva, pe care nu–l cunoşteam şi sancţiunea se casase fără alte urmări. Acum însă peste toate apăsa greu darea afară din Ministerul Culturii şi interdicţia de–a publica în RPR. Nu le ascunsesem în nenumăratele autobiografii ce se pretindeau de mai multe ori pe an. Dimpotrivă, etalam mizerabila mea condiţie politică într–un fel sfidător, ascunzând un calcul idiot: mă gândeam că „cineva" văzând flagranta nedreptate ce mi se făcea, mie, utecist din 1945!, va lămuri o dată pentru totdeauna, această situaţie absurdă. Mersesem până acolo încât cerusem, împreună cu Francisc Munteanu — de asemenea în leprozerie ideologică — să fim arestaţi, convinşi că „acolo" se va lămuri totul, ori să fim trimişi voluntari în Coreea!

În ziua când am fost convocat la comisia „specială" îmi era clar că exmatricularea din facultate punea capăt — *ab initio* — carierei de scriitor la care râvneam, dar ceea ce mi se părea mai grav în momentul acela era pierderea „dreptului" de–a–mi satisface serviciul militar, cu termen redus, în cadrul Facultăţii. Cei nedemni de–a purta uniforma statului erau încadraţi în unităţi de muncă „speciale", *lisânmanişti* (de la dictatorul sud–corean Li–Sîn–Man), cum li se spunea fiilor de chiaburi, de legionari, ori de foşti membri ai partidelor istorice, cărora Patria n–avea încredere să le încredinţeze arma, ci numai târnăcopul şi lopata şi o uniformă cenuşie, ca o zeghe. Ştiam că nu voi supravieţui condiţiilor de lagăr; aveam un început de TBC, eram scheletic şi în această stare de spirit m–am îndreptat spre Universitate, într–o dimineaţă toridă de vară a anului 1953. La intrarea de pe Edgar Quinet, mă aştepta prietenul meu Francisc Munteanu; avea şi el vreo 45 de kilograme, nasul înroşit de un lupus eritematos şi nici un dinte în gură, urmarea unui pat de puşcă sovietic în timp ce–şi apăra nevasta de avansurile câtorva eliberatori.

— Meştere, zice, mâncând ca de obicei cuvintele, tu ştii că noi doi am apărut la Moscova? (Publicasem în „Viaţa Românească" un grupaj de schiţe semnate în comun, de un amarnic idilism realist–socialist care smulsese un articol de entuziastă admiraţie lui J. Popper, critic în vogă. Mai târziu, în perioada de interdicţie, aveam să–i scriu, în calitate de „negru" romanul „Taina albă". Onorariul a fost un costum vechi, albastru în dungi şi un pistol turcesc pe care era gravat *„Răpitu turciloru, Plevna 1877"* şi, curând, duşmănia isterică a acestui arhetip de obrăznicie, fără deosebire de naţionalitate. Volumaşul, cu titlul ridicol *„Mecanicul şi alţi oameni de azi"* fusese dat la topit, îndată după apariţie, în urma unei „indicaţii" orale de la CC. „Până se lămureşte cazul, T. Popovici şi Fr. Munteanu nu pot publica."

— Nu fă bancuri tâmpite, Franţ, că n–am chef de aşa ceva! Mă duc să mă excludă, s–ar putea ca excluderea să aibă şi o continuare „în altă parte", aşa că e mai bine să nu fim văzuţi împreună...

— Meştere, io–te volumu'! şi scoate din buzunarul vestonului ponosit o broşurică, „Rumânskie Rasszazî" apărută în editura „Krassnaia Armiia!", în care figuram şi noi doi, printre alţi colegi de generaţie: Remus Luca, Petru Vintilă, Radu Cosaşu, N. Ţic... Am vârât broşura în buzunarul de la spate al pantalonilor, cu gestul viril cu care aş fi strecurat acolo un „Colt" încărcat şi cu piedica scoasă. „Fă rost de ceva lei să bem un rachiu de vin!" i–am aruncat lui Franţ şi am intrat la comisia „specială".

— Ia ascultă, banditule! a început tovarăşul Comaniciu (curând după aceea dispărut şi el într–o puşcărie), cum ai izbutit tu să ne înşeli şi să te strecori până acum?

L–am întrerupt. Rece. Distant. Superior.

— Dumneata, tovarăşe... cunoşti limba *sovietică?*

S–a dezechilibrat. Era obişnuit ca toţi cei chemaţi în faţa lui, mai ales fetele, să plângă, să leşine, să cadă în genunchi cerând îndurare pentru greşelile şi păcatele părinţilor.

— Nu, a bâiguit. N–o cunosc...

— Foarte rău, tovarăşe! Pentru că dacă ai cunoaşte limba *sovietică,* limba lui Lenin şi a tovarăşului Stalin, sarcină de onoare a unui activist de partid, căci piatra de încredere a adevăratului patriotism este dragostea faţă de marea Uniune Sovietică, ai vedea dumneata ce fel de „bandit" este acela căruia îi apare o carte la Moscova! Şi cu un gest larg am aruncat broşurica pe masa acoperită cu nelipsita pânză roşie, decolorată şi arsă de mucuri de ţigară. Comaniciu a luat–o cu sfială, a silabisit numele, a trecut–o celorlalţi membri ai comisiei „speciale" murmurând: „Noi, desigur, suntem mândri..." şi ferindu–se de privirea mea scăpărătoare, mi–a tăiat numele de pe lista celor ce urmau să fie excluşi şi exmatriculaţi din Facultate în ziua aceea. (Peste câţiva ani, la Moscova, din onorariul acelor schiţe pueril–tembele ne–am cumpărat la magazinul „GUM" din Piaţa Roşie patru sticle de vodcă „Petrovskaia").

Din prima zi a primei călătorii în URSS mi–am dat seama că nu voi putea umbla de capul meu, împrietenindu–mă prin crâşme cu oameni care mi se vor părea interesanţi sau rătăcind fără ţintă pe calea ferată, zile întregi, îmbrăcat, ca toţi călătorii, în pijama; nu voi pescui în lacul Baikal, nici nu voi vâna în taiga. Am înţeles că acest neasemuit mod de cunoaştere — călătoria — este supus atotprezentului dirijism, nu neapărat sovietic: încă în secolul XIX marchizul Adolphe de Custine surprindea într–o carte genială, „Rusia în 1839", toate caracteristicile prezente şi viitoare ale acestui imperiu despre care, mai târziu, Bismarck va rosti această sentinţă trivială: „Rusia este sifilisul incurabil al Europei".

Descoperisem cartea, întâmplător, la una din ultimele tarabe de anticar de pe malul Dâmboviţei şi cum eram la vârsta când trebuia să–mi împărtăşesc revelaţiile, îi vorbisem despre ea, în nenumărate scrisori prietenului adolescenţei mele orădene, Mircea Zaciu, viitorul critic şi profesor: el, la rândul lui, le citea cu inocenţă într–un grup de amici şi astfel dosarul meu s–a îngroşat... „Călătoria este o dramă" suspina marchizul pederast, siderat în faţa „disciplinei militare pusă în locul ordinii cetăţii", a stării de asediu „devenită astfel starea normală a societăţii" într–o ţară cât un univers pe care dacă „o părăseşti cu atâta bucurie şi unde te întorci cu atâta părere de rău nu poate fi decât rea", sufocat de „taina care învăluie totul", căci a „spune adevărul ar însemna să zdruncini statul", iar „regimul nu ar rezista nici douăzeci de ani în faţa unei comunicări libere cu Apusul"; o societate „a pasiunilor neînfrânate sau a firilor slabe, a revoltaţilor sau a automatelor, fără intermediar între tiran şi sclav", unde oamenii sunt mistuiţi de un orgoliu fără hotar „care nu poate încolţi decât în sufletul asupriţilor şi nu se poate hrăni decât din nenorocirea unei naţiuni întregi care, avidă din cauza privaţiunilor, îşi ispăşeşte dinainte, la ea acasă, printr–o supunere înjositoare, speranţa de–a exercita tirania în alte părţi" şi de aceea „orice dezaprobare li se pare o trădare"; „consideră minciună calomnioasă, orice adevăr tăios, comportându–se ca nişte fiinţe stăpânite de o adâncă intoleranţă"... „Acestei naţiuni îi lipseşte elementul moral; cu moravurile ei cazone şi cu amintirea cotropitorilor asiatici, ea a rămas la războaiele de cucerire"... „propagă tirania sub pretextul de–a îndrepta anarhia, ca şi cum arbitrariul ar putea îndrepta un rău", iar „despotismul rus nu numai că nesocoteşte ideile şi sentimentele, dar *reface şi faptele*" (s.m.), „ţară a formalităţilor inutile" care „în materie de civilizaţie s–a mulţumit până acum cu aparenţele; dar dacă vreodată se vor putea răzbuna pentru inferioritatea lor reală, ne vor face cu cruzime să ne ispăşim avantajele ..."

Cât despre pretenţia mea absurdă de–a vedea cât mai mult din URSS „pe cont propriu" îmi dădeam seama că e şi ridicolă şi iluzorie, dar stăruiam totuşi, bazându–mă pe fisurile inerente într–un sistem planificat în mod maniac... Prin 1960–61 când „conflictul" cu partidul şi statul român mocnea în stare latentă şi era cunoscut doar în cercurile superioare şi inchise ale puterii, mi s–au tradus în ruseşte romanele şi m–am trezit cu o mare sumă de bani; câteva mii de ruble! Cum nu puteam obţine nici o maşină GAZ, nici arme de vânătoare manufacturate la Tula („Pentru dumneavoastră, care sunteţi un prieten al *nostru,* formalităţile vor dura *doar* între opt şi zece ani", mi s–a spus) iar în rest totul era de–o calitate îndoielnică, chiar aparatele de fotografiat „Zorki" sau „Kiev", deşi uzinele care le fabricau fuseseră demontate şi aduse din Germania, piesă cu piesă, ca „pradă de război", — m'am hotărât să cheltuiesc miile de ruble făcând o călătorie, de–a lungul şi de–a latul marii ţări: am rugat să mi se dea un însoţitor, a cărui întreţinere o voi suporta eu; am sugerat că nu m–ar deranja să facă parte din „organe"; dimpotrivă, asta m–ar fi cruţat de bănuiala că vreau sa fac spionaj, ori să sabotez vreo hidrocentrală. „Minunat! Minunat! mi s–a spus la Secţia Internaţională a Uniunii Scriitorilor. Şi unde vreţi să mergeţi?" „Tocmai asta este că nu ştiu! Mi–ar plăcea să mă duc în Gara Kievskaia şi să urc în primul tren, spre Orientul Îndepărtat." Am fost privit ca un bolnav. „Totuşi... ştiţi... pentru rezervarea camerelor la hotel... dacă ne–aţi putea indica măcar intenţiile..." „Siberia... Lacul Baikal..." „Mununat! Minunat!"

A doua zi am fost întâmpinat cu feţe lungi. „Ce păcat! Tocmai acum bântuie în acele zone o epidemie de gripă asiatică, foarte rebelă." „Atunci... ţările baltice." „Minunat! Minunat!"... Dar acolo erau alte epidemii şi până la urmă am fost sfătuit să nu mă abat de la traseul clasic: Kiev, Moscova, Leningrad şi să mă abandonez competentei grij a „Inturistului". Era vorba de aceleaşi muzee, de aceleaşi case memoriale, de acelaşi kolhoz „Zaria Kommunizma", unde ajunsesem să cunosc fiecare vacă. Am renunţat la năzuitul voiaj şi am întreprins alt soi de documentare, plătind vodcă — *quantum satis* — fiecărui tip mai interesant pe care–l observam în teribila „Moscovă cârciumărească". Am aflat destul; faptele erau obişnuite, în ordinea vieţii, posibile oriunde, dar într–o societate care se încăpăţâna să impună tuturor, cu mijloace teroriste, o imagine despre *sine* ca fiind expresia obligatorie a perfecţiunii, acele întâmplări şi destine sovietice banale căpătau semnificaţii subversive. „Într–o cârmuire absolutistă, unele indiscreţii echivalează cu o crimă de înaltă trădare", observa cu o sută treizeci de ani înainte, acelaşi Marchiz de Custine, atât de puţin luat în seamă.

...Tribunalul Orăşenesc al Moscovei. Ponoseala mohorâtă a tuturor instituţiilor judecătoreşti. Remarc un tip într–un costum îmboţit, cu o faţă parcă arsă în cuptor, arborând deasupra inimii steluţa de „Gheroi CCCP". Intrăm în vorbă, îl invit la o vodcă. Povestea lui: tânăr învăţător într–un sat bogat din Kuban, căsătorit din dragoste cu o colegă. Începutul

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

războiului îl găseşte mobilizat la frontieră. Trăieşte tragedia cumplitelor înfrângeri, a retragerii haotice, dar mai ales a credinţei zdruncinate. Stalin spusese că „avem cea mai puternică armată din lume şi dacă cineva ar încerca să ne atace, în câteva zile îl vom zdrobi, la el acasă!“ Pe front, în timpul dezastrului, când mari unităţi, sute de mii de soldaţi cădeau prizonieri, cei ce izbuteau prin lupte grele să iasă din încercuire, odată ajunşi la „ai lor“ erau înhăţaţi de unităţile speciale ale NKVD-ului; ofiţerii erau împuşcaţi ca „posibili spioni“, iar ostaşii deportaţi în Siberia. Orice formulare a întrebării care-i muncea pe toţi: „Cum se poate să fim znopiţi în asemenea hal?“ avea ca urmare glonţul în ceafă, pentru defetism activ. „SMERŞ“ (Smiort Şpionam) veghea. Rănit, povestitorul primeşte o permisie. În Kuban războiul nu ajunsese încă. Casa pustie. O vecină îi spune, plină de milă şi de subînţelesuri, că „tovarăşa învăţătoare e la sediul colhozului“. Se duce acolo şi-şi găseşte soţia într-o orgie cu conducerea. Gesturi, priviri, instinctul rănit al celui ce simte că nu mai e iubit, îl fac să înţeleagă prin aburii de samagon că între tânăra şi frumoasa lui soţie şi tov. preşedinte „e ceva“. A băut la rând cu ei, a răbdat, până în clipa când preşedintele a început să-şi bată joc de tâmpiţii care nu sunt în stare să se învârtă ca să nu ajungă pe front. Atunci s-a ridicat şi i-a împuşcat pe toţi, începând cu soţia lui. Condamnat la moarte, pedeapsa i-a fost comutată în trimiterea într-un „ştrafnoi batalion“ — detaşament de pedeapsă care trebuia să demineze prin călcare cu piciorul terenul înaintea atacului, să astupe cu pieptul ambrazura unei cazemate, sau să înfrunte tancurile „Tiger“ cu o sticlă de benzină, pentru a-şi ispăşi vina „prin sânge“ *za kroviu*, ca simplu soldat. Ce putuse făptui acest om mărunţel, cu voce stinsă, care golea paharele mari de vodcă oftând adânc, parcă s-ar fi chinuit, ca să ajungă *maior* şi „erou al URSS“ n-am mai întrebat. Acum era dascăl în Kazahstan, nu se recăsătorise şi venise la Moscova să obţină din partea Tribunalului URSS, casarea sentinţei de condamnare la moarte...

Banii i-am isprăvit într-o seară la restaurantul hotelului „Moskva“. Eram singur, mă plictiseam de moarte, mai erau cinci minute până la ora 23, ora inexorabilă a închiderii. Am cerut să fie chemat responsabilul, cel puţin colonel după mers şi port, şi i-am spus că eu vreau să mai petrec şi după ora închiderii. Privind cu grijă părintească steguleţul românesc de pe masă, a spus că nu se poate, *ne mojna!* Atunci mi-am descheiat uşor vestonul şi am arătat teancul de ruble din buzunarul interior, spunând că invit la petrecere tot personalul restaurantului. În câteva minute ceilalţi clienţi — îmi amintesc de un american înalt, beat mort — fost scoşi din local pe sus şi noi am început „guleaiul“: eu în postura de dirijor de cor. Am cântat, pe urmă am dorit să vină la masă „contele cu barbă“, un portar semănând cu Tolstoi, într-o uniformă somptuoasă, combinaţie între amiral şi hatman de cazaci. Se spunea în şoaptă că e un supravieţuitor din familia Romanovilor, scăpat ca prin minune de mânia revoluţionară. În realitate mi-a spus un prozator, K. L. Nikitin, „Paşenka“ era un mujic şmecher, agent informator (*seksot*) de pe vremea lui Dzerdjinski. După ce s-a cherchelit zdravăn, mi se ploconea până la pământ, „Vaşe Blagorodie“ şi regreta că „uitase“ franţuzeşte. În zori „nacealnicul“ beat pulbere, mă implora cu tremolouri patetice să încheiem mica noastră „reuniune tovărăşească“, întrucît „devuştele“ trebuiau să facă curăţenie. Dar eu mă simţeam în formă şi n-am consimţit să ridic ancora, decât dacă vom cânta „*Boje Ţaria hrani*“, imnul ţarilor. După o scurtă ezitare chelnerii, cărora indiferent de vârstă li se spune la Moscova „maladoi celovec“ — traducerea lui „garçon“

Ilustraţia numărului: lucrări ale artistului Tan Swie Hian (Singapore)

— au intonat în poziţie de drepţi şi cu ochii strălucind frumoasa melodie din opera „Viaţă pentru Ţar“ de Glinka, rebotezată „Ivan Susanin“ în regimul sovietic. După ce am achitat nota: şampanie, vodcă, coniac, icre negre şi felurite „zakuski“, vreo 3000 de ruble, am fost purtat pe sus în camera mea cât un hangar, culcat, învelit şi mi s-au pus pe fruntea înfierbântată felioare de castravete care „iau cu mâna“. Dar nu m-am putut afunda în somnul reparator deoarece îndată a sunat telefonul: era însuşi Ambasadorul RPR, Mihai Dalea, care-mi cerea pe un ton cominatoriu să vin imediat la Ambasadă; maşina mă aşteapta afară. „Ce-ai făcut?“ s-a luat cu mâinile de păr acest diplomat-proletar, trecut după normele comuniste ale „ştiinţei conducerii“ prin nenumărate posturi şi funcţii: secretar de partid, prim-secretar, ministru adj. la agricultură, transporturi navale, chimie, ministru plin la finanţe, silvicultură, comunicaţii, preşedintele Uniunii Sindicatelor etc. Om de treabă în felul lui, nu mai redus intelectual decât alţii, vânător corect — lucru rar! — făcusem câteva partide de raţe în Deltă unde, spre deosebire din cei din tagma lui, nu se purtase ca un mic satrap colonial, nu pretinsese — ca unul ajuns de pomină — să i se fiarbă borşul de peşte în „Borsec“ sau „Biborţeni“ deoarece îi era greaţă de sfânta apă de Dunăre!

— „Ce-ai făcut tovarăşu' Titus?“

— „Nimic, excelenţă. Am petrecut cu oamenii sovietici!“

— „Şi ce-aţi cântat?“ — „Minunatele cântece populare ale poporului sovietic!“ — „Dar *la urmă?*“ — „Ceva dintr-o operă, nu mai ţin minte din care, că mă răzbise amestecul de vodcă şi şampanie, «pe husarskie»“. — „Îţi faci bagajele şi pleci azi acasă. Uite biletul de avion!“

Contactul direct cu oamenii sovietici era foarte dificil. Îmbrăcat la Bucureşti „din pachet“ eram luat la ochi îndată. Unii se fereau, alţii dimpotrivă, ca într-o vară albă la Leningrad tânărul cu pistrui şi accent israelit care s-a pus în genunchi în plină stradă, e drept misterioasă şi pustie, implorându-mă să-i vând *hic et nunc* pantofii mei italieneşti.

Într-o altă împrejurare, rătăcind pe nişte străduţe obscure de lângă Arbat, am intrat, subversiv, într-o mare casă de lemn, pe jumătate înfundată în trotuar, sub pretextul că mă doare capul şi aş dori un pahar cu apă. Într-o încăpere cât un hangar, mirosind a varză murată, săpun de rufe şi câine ud, se găsea bucătăria comună: pe rafturi lungi de scândură unsuroasă se înşirau zeci de primusuri cu petrol; fiecare gospodină venită de la fabrică se putea uita în oala vecinului ca să raporteze apoi, unde trebuia, cine a pus la fiert o bucăţică mai bună. Femeile cenuşii, late, obosite s-au uitat la mine cu asemenea ură, gata să izbucnească, încât am fugit repede.

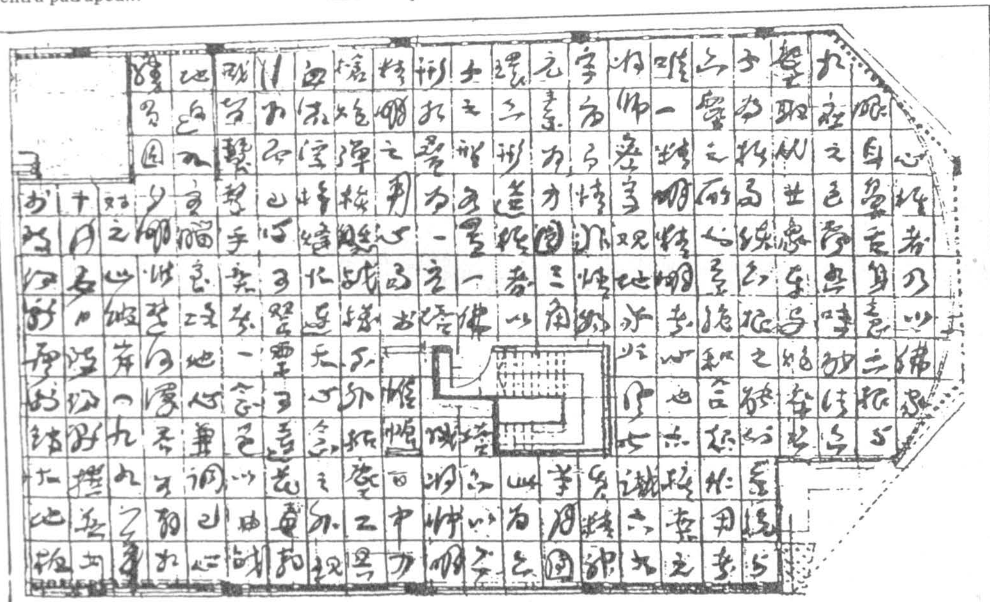
În 1960, în timpul Festivalului Cinematografic de la Moscova, se deschisese prima Expoziţie Americană, ocupând întreg Lujniki. Era păzită de un fel de linie Maginot, sovietică; numai membri de partid cu o vechime de cel puţin 15 ani aveau dreptul s-o viziteze; acest răstimp se presupunea că este o platoşă împotriva impactului cu bunurile materiale etalate sfidător, de societatea americană în descompunere. Membrii delegaţiei române, actori, regizori, m-au rugat să fac pe dracu-n patru şi să obţin „invitaţia“, o valoroasă bucată de carton *special*. La Uniunea Scriitorilor am fost privit cu oroare pentru nonşalanţa cu care-i pusesem în încurcătură: dacă faţă de oamenii sovietici, după 50 de ani de la Revoluţie, se luau asemenea precauţiuni, cum să fie lăsaţi să intre în acest caphaernaum de pierzanie nişte mărunţi cineaşti, intelectuali şovăielnici, dintr-o ţară de democraţie populară care încă nu dusese la bun sfârşit procesul de lichidare a claselor exploatatoare? A trebuit să ajung până la preşedintele „Soiuz Pisatelei“, romancierul K. Fedin, un domn distins cu părul alb şi maniere din alte vremuri şi am obţinut râvnitele „invitaţii“, după ce l-am întrebat cu inocenţă dacă oare şi la New York, unde se deschisese simultan şi în deplină reciprocitate o Expoziţie Sovietică, CIA, FBI şi partidul Republican de guvernământ au luat, la rândul lor, precauţiuni similare.

Imensul parc Lujinski era izolat de universul sovietic prin câteva cercuri: primul era militar. Camioane pline cu ostaşi înarmaţi până-n dinţi, formând zid şi lăsând un mic loc de trecere, unde câte doi ofiţeri verificau „dakumentele“, încercându-şi, totodată, vigilenţa respectivă. După câteva zeci de paşi un alt cerc: miliţia călare, cal lângă cal. Treceai printre bidivii cu crupe grase, lucioase, care trepădau pe loc, nechezând nervoşi: urma şirul — umăr lângă umăr — de miliţieni pedeştri, suspicioşi, răuvoitori, apoi după un drum ceva mai lung „ultimul cerc“, în civil, dar cu aspect mai uniformat decât militarii: erau reprezentanţii „organelor“, tăcuţi, impenetrabili, privind pe sub sprâncene, cu un fel de mârâit al ochilor; suceau şi răsuceau „dakumentele“: invitaţie, paşaport, hârtie de la instituţia care a înmânat invitaţia, ştampilele, anteturi, semnături... Urma un spaţiu liber, însorit şi la intrările în parc, câte două, superbe tinere americane, într-o uniformă foarte *sexy*, blonde, cu picioare lungi, vorbind o rusă perfectă, înmânau teancuri de prospecte pe hârtie lucioasă, cum cei mai mulţi dintre vizitatori nu văzuseră în viaţa lor. Expoziţia Americană era de o superbă şi calculată aroganţă; o provocare surâzătoare, o etalare sfidătoare de produse care păreau a fi recuzita unui film de *science-fiction:* nenumărate automobile, de la faimoasele „Willy's“-uri la rechinii strălucitori ai lui Cadillac, Ford sau Chevrolet, dar lucrul cel mai important, la fiecare obiect o placardă vizibilă arăta, pe lângă preţul respectiv, cât câştigă pe lună un strungar, un miner, un vânzător de prăvălie, un profesor american precum şi sistemul de credit prin care *oricine* poate obţine asemenea obiecte „de consum“. De la batonul de *chewing gum* la avionul familial de turism, fiecare exponat obliga vizitatorul, cu cel puţin 15 ani stagiu în marele pardit al lui Lenin, la comparaţia cu propria lui putere de cumpărare. Pe feţele membrilor de partid se citea o furie şi o poftă feroce deşi strigătul mut al orgoliului rusesc adânc rănit creştea la fiecare pas. ■

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Ipseism şi miticism

Acum aproape cincisprezece ani în urmă, la un colocviu de critică, ne-a atras atenţia, cu deosebire, un domn cam bizar, între două vârste, mai mult slab, cu faţa prelungă, pe care tronau ochelari cu ramă neagră şi dioptrii puternice. Părea parcă speriat, rătăcit în mijlocul unei lumi dinamice. Singurul element care îi sfida alura anacronică era cămaşa–i cadrilată. Fiind cald, nu purta haină sau altceva peste cămaşa–bluză. Un costum, fie el şi obişnuit, ar fi putut să–i corecteze uşor ţinuta plebeiană. Nu a luat cuvântul, pufnea numai din când în când, iar când cineva i–a pronunţat numele între cei care contestă rolul „creator“ al criticii, a intrat în panică. La cantina sărăcăcioasă unde ni se serveau, la ghişeu, pe tăvi de plastic, bucatele şi mai indigeste, domnul acela fistichiu aducea de zgardă un câine pe care îl hrănea cu oase colecţionate de pe la mese. Într–o pungă, achiziţiona provizii pentru patruped...

Am aflat repede că domnul se numeşte Al. George. Îl cunoşteam, fireşte, din scrisul său *à rebours*, intempestiv printr–un vădit act de voinţă. M–am convins atunci şi mai mult că toate reacţiile sale aveau ca resort nevoia de epatare. Retardarea însăşi era pură simulare; textele critice, programatic „incomode“, mimau stilul disociativ şi judecata infailibilă; poza de Saint Just distona cu altă poză: de abulic. Mai degrabă, Al. George e un spirit ludic care confundă spiritul critic cu spiritul de criticare. Ciudăţenia lui vine dintr–o desincronizare poznaşă. Parafrazându–l pe Maiorescu, apropo de o apreciere a lui Pralea în *Lepturariul* lui Aron Pumnul, am putea spune că prin ceea ce a scris şi scrie dl Al. George se dovedeşte, ca noi toţi, un spirit universal şi genial, însă cam ciudat în felul său.

Greşit s–a spus despre distinsul chinolog că e „rău“, că judecata lui este neîndurătoare, mai mult sau mai puţin justiţiară. Nu, domnul Al. George e doar un hăitaş greoi şi când îşi pierde direcţia devine un bau–bau comic, deşi el se vrea sinistru. Privindu–se în oglindă, se şi vede în ipostaza lui Maiorescu, din prima fază: „cel mai radical şi mai distructiv critic român“. Căci, mai apoi, mentorul junimist „a trădat spiritul critic“, pe câtă vreme, noul judecător reprezintă, inflexibil, „spiritul maiorescian al radicalismului, curajului intelectual şi iconoclastiei din prima fază“ (*România literară*, nr. 29, 1994). Nu–i cazul să reiterăm „chestiunea criticii“, a spiritului critic. Se pare însă că dl Al. George se preface că nu înţelege sensurile, pentru a ne arunca pe noi în infernul descumpănirii. Maiorescu fusese doar foarte clar: „Va fi având şi activitatea critică noima ei, şi nu orice dispoziţie războinică merită să fie întrupată într–o scriere“; „A critica este uşor (...), însă pare a fi o lucrare a minţii omeneşti ce reclamă totuşi câteva cunoştinţe, un grad de prudenţă şi cel puţin simţământul elementar pentru ceea ce se numeşte bună–cuviinţă“ *(Observări polemice)*. Nu–mi permit, Doamne fereşte, să–i dau „lecţii“ dlui Al. George despre ceea ce înseamnă spiritul critic; stau numai şi mă gândesc la nişte lucruri foarte simple. Bunăoară, la faptul că marii artişti sunt totdeauna vii. Nu se poate spune despre ei că, după ce au dispărut ca fiinţe fizice, nu mai există. Avem dreptul să–i admirăm şi să–i contestăm ca şi când ar fi în viaţă. *De mortuis nil nisi bene* nu se mai potriveşte în acest caz. Trebuie că–l preţuieşti într–un fel pe cel care nu mai este printre noi, ca să–l tratezi ca pe o fiinţă vie, adică fără sfială. Din acest motiv, Paul Zarifopol avea de ce să fie irespectuos faţă de mari glorii literare, precum Molière, Renan, Maupassant, Andersen, Stendhal, Goethe, Schiller, Musset, Hugo etc. Categoric, în sinea lui, avea destule motive pentru a nu–i ignora. Nu acelaşi lucru se petrece cu dl Al. George, dacă se străduieşte special să dovedească faptul că indezirabilii merită să fie făcuţi praf şi pulbere, pentru că „nu corespund“ unor criterii cu totul terestre şi, mai ales, pentru că cei mai mulţi dintre ei nu mai pot replica. Aceasta s–ar putea numi mizantropie planificată, ori, în unele cazuri, copilărească necrofagie. Prea bate la ochi motivul aversiunii. Critica lui Al. George e resentimentară şi revanşardă. Adică nu are nimic a face cu spiritul critic.

Iată, de pildă, Al. George nu suportă pe profesori. D–sa crede că această funcţie duce la didacticism; cu mici excepţii care ţin de o percepţie foarte subiectivă. Ne întrebăm oare ce ar fi avut de spus dacă ar fi fost şi d–sa profesor, ca Maiorescu, M. Dragomirescu, E. Lovinescu, N. Iorga, G. Călinescu, Pompiliu Constantinescu, T. Vianu, Şerban Cioculescu, Mircea Zaciu, Romul Munteanu, Al. Piru, Eugen Simion, N. Manolescu, Mihai Drăgan, Ion Pop, Marian Papahagi, Ştefan Cazimir etc. etc.? „Am amintit rolul nefast al profesorilor care îşi fac din literatură material de expozeuri didactice ce trebuie «învăţate» (...) Profesorii adoptă fatal tonul de sus, expozitiv şi spiritul de autoritate care, chiar dacă a fost uneori evocat de critici, este de–a dreptul opus exerciţiului critic. Criticii de acest gen alunecă în mod fatal spre ideea «manualului unic», sunt ostili sau rezervaţi faţă de spiritul de dezbatere şi spre punerea permanentă în discuţie a valorilor“ *(Ibidem)*. Împotriva criticii „profesorale“ avem şi noi un dinte; pe Al. George îl supără însă *anumite persoane*, din cu totul alte motive. Ca dovadă că, zavistnic (necritic), invocă şi „academismul“. Cum s–ar spune, dacă eşti academician, neapărat cazi în păcatul academismului! E o confuzie de termeni (intenţionată), care seamănă cu „capitaliştii“ lui Caţavencu. Cât despre scârba pe care i–o provoacă ideea de „construcţie“, nu mai avem nimic de adăugat.

În versiunea mai nouă a lui Al. George, critica epocii dictatoriale a fost o *ancilla* a „programului marxist“: „Orice publicist în comunism putea să invoce dreptul la critică prin calitatea sa subînţeleasă de aderent la marxism“. Numai el, autorul multor cărţi de critică, a ştiut să se ferească de pericol! Aceşti critici aserviţi „piramidei nomenclaturiste“, cu „mentalitate totalitară“ i–au acuzat curajul său, catalogându–i–l drept „negativism“. El, campionul dreptăţii, era stigmatizat de „oportunişti“ şi marginalizat. „Adevărata critică era considerată o cenuşăreasă“, continuă să se lamenteze dl Al. George. Dar ce este „adevărata critică“? Probabil ceva asemănător cu „adevărata democraţie“ de astăzi. În tot cazul, la polul opus „construcţiei“; căci criticul acesta „rău“ nu suportă edificarea, ci demolarea. Şi, mai cu seamă, preferă necropolele.

Cum a murit Eugen Barbu, domnul Al. George a găsit os de ros. În trei numere ale *României literare* (9, 10, 11 din 1994) s–a produs eminentul spadasin în legătură cu acest subiect. Curajul său fu impresionant. Chiar şi inconformismul scriitorului îl face să spumege: „Atitudinea inconformistă, de un golănism şocant, ireverenţios“, „privilegiat al injuriei publice, un canal prin care Puterea comunistă îşi vărsa veninul împotriva inconformiştilor“. Despre romanul *Ianus*, e dreptul său să fie total nemulţumit, măcar că puţină decenţă nu strică nici în pamflet („denunţuri răsuflate“, „cu mici fiţe şi aluzii, pe linia gazetarului de la *Săptămâna*“, „sumar şi grobian“, „reportaj înecat în vulgaritate şi veleitarism“, „greşeli de semidoct pretenţios“, „referinţe anapoda“, „puzderie de stupidităţi“, „clişee stridente“, „monstruozitatea distorsiunilor estetice“). De–acum încolo, „criticul“ se dedă la stil mahalagesc: „adulator şi profitor al regimului comunist“ „după exemplul monstruos şi enorm al lui Tudor Arghezi“, „jandarm de partid“, „zbir al poliţiei“, „gangster de partid“, „golan de presă“, „cuţitar“, „ciomăgar“, „ţaţă care îşi varsă lăturile în capul advrsarului“... Să ne oprim aici, pentru că „spiritul critic“ se lăţeşte pe încă nouă coloane, şi observăm că dl Al. George pare a–şi caracteriza propriul stil: *De te fabula narratur.*

Cam de acelaşi tratament se bucură Zaharia Stancu, Marin Preda, Petru Dumitriu, Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Laurenţiu Fulga, Edgar Papu, C. Noica, Al. Piru, Mihai Drăgan... Cu referiri, mai ales, la „zelul lor penibil faţă de regimul comunist“.

Şi când a murit, nu demult, tânărul universitar ieşean şi talentatul critic şi istoric literar Mihai Drăgan, s–a făcut remarcată vitejia istericoasă a domnului Al. George. Mare păcat. Nu prea am înţeles de ce s–a petrecut profanarea; probabil a intrat în funcţiune tot vreo circumstanţă extraliterară. În schimb, e foarte clar motivul pentru care după decesul lui Al. Piru necroforul s–a pus pe treabă (*Alt caz între mai multe*, în *România literară*, nr. 14, 1994). Este clar pentru că–l deconspiră autorele: „spirit nomenclaturist“, „afirmat prin fraudă“, „impostor“, „profesor fără elevi“, „folosit în final ca momâie parlamentară şi director fantoşe de gazetă politică“. Faima profesorului avea de ce să irite invidia patologică a ne–profesorului; asemenea, politica aceluia care nu a fost un „democrat–liberal“ cum este torţionarul său post–mortem. Nici faptul că profesorul Al. Piru a fost înlăturat de la facultate şi obligat să efectueze diferite munci, inclusiv cea de documentarist, nu–i spune nimic. Ba îi spune: „a fost o fericire absenţa lui din presă şi învăţământ în acei ani siniştri când putea să facă mult mai mult rău, cu efecte mai grave“. Profesorul, criticul şi istoricul literar şi–a întemeiat cariera „absurdă“ prin „uzurpare“. „Structural un stalinist, un dogmatic, un ins cu porniri autoritare“, Al. Piru a fost, în imaginaţia poncifă a dlui Al. George, „un spirit mărginit, un obtuz, cu o ironie de cea mai proastă calitate“, „critic marginal şi inteligenţă inferioară“, „spirit incapabil de clarificări şi juste situări pe scara istoriei“; dar mai cu seamă, Al. Piru ar fi barat calea tuturor talentelor scriitoriceşti, care încercau să se afirme: „orice vocaţie cu adevărat originală era primită de rânjetul cu bale al lui Al. Piru“. Atenţie, Al. George pare că, din nou, se autocaracterizează: „Acesta este cazul lui Al. Piru, *negator prin esenţă şi denunţător al celor ce nu se puteau apăra*“ (s. n., C. T.)

Trebuie să repet, ca să nu se „interpreteze“ greşit. Nu vreau să iau apărarea nimănui, fie Arghezi, fie Marin Preda, fie Eugen Barbu... Am ţinut numai să arăt cum prerogativele spiritului critic pot fi trădate, chiar terfelite.

Constantin TRANDAFIR

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Ioan OPRIŞ

Premiul E. M. Y. A. (European Museum of the Year Award) pentru Muzeul Naţional Cotroceni

Din câte ştiu, din ce vedem în jur, semenilor noştri nu le prea arde de muzee. Vizitarea acestora, delectarea în sălile lor, frecvenţa regulată a programelor găzduite de ele, fac parte dintr-un proces ce aparţine unei lumi normale. Ele sunt habitudini ale unor oameni ce trăiesc firesc timpul lor, având gusturi, interese şi tradiţii culturale, dar şi bucuria de-a accede la valorile artei şi culturii. Şi, în bugetul de timp al cărora se poate rezerva ceva pentru un astfel de scop. Cu alte cuvinte, mersul la muzeu ar putea să însemne azi, vremuri şi oameni normali. Aiurea, pentru muzee, statul cheltuieşte foarte mult, dezvoltând o adevărată industrie culturală, cu oferte şi mesaje adecvate cerinţelor moderne, ale unui public divers, adeseori sofisticat şi pretenţios. Acestea sunt considerate, nu un lux, nu instituţii bugetivore, ci instrumentul specializat de prelungire a formelor educative şi de potrivită completare a instrucţiei unor generaţii, în spiritul a ceea ce este etalon al frumosului, adevăr istoric şi — nu de puţine ori — *a ce va să vină.*

În România există un solid sistem muzeal, bine fundamentat pe natura şi specificul patrimoniului cultural, echilibrat în distribuţia sa teritorială şi tematică. Dacă aşa stau lucrurile — şi nu trebuie să ne îndoim — atunci trebuie să ştim că o asemenea reţea muzeografică a rezultat în urma muncii unor învăţaţi ce au stăruit pentru a se naşte şi a creşte muzeele, de mai bine de două veacuri. Lor, pionierilor, le datorăm recunoştinţa începutului, iar generaţiei de intelectuali activi după al doilea război mondial, datorăm reţeaua aşa cum aceasta este azi. Dacă în 1950 aveam 121 muzee, în 1989 numărul lor a sporit la 463. În prezent înregistrăm o tendinţă vădită de reprofilare şi autonomizare, numărul muzeelor depăşind cifra de 560.

Recent, E. M. Y. A. (European Museum Year Award) a atribuit Muzeului Naţional Cotroceni menţiunea specială de „muzeu european al anului 1994“, titlu prestigios ce se acordă începând din 1977 şi care n-a fost încă, până acum, atribuit vreunui alt muzeu din România. Care ar putea fi raţiunile unui asemenea gest, într-un moment când România se confruntă cu atâtea greutăţi, inclusiv în plan cultural? Şi de ce Muzeul Naţional Cotroceni? Iată două întrebări asupra cărora, am putea stărui cu oarecare folos, înţelegând mai bine sensurile unui excepţional gest de recunoaştere publică, din partea unicului organism european ce are asemenea calităţi.

Ieşind din izolarea culturală absurdă impusă de regimul ceauşist, accentuată prin oprirea contactelor de specialitate şi prezentarea unor expoziţii de patrimoniu în exterior, muzeele României au început din 1990 un proces dificil de redresare. Câteva mari expoziţii organizate de aceste instituţii în Germania, Italia, Franţa, Anglia, Japonia, S. U. A., Austria, Ungaria, Spania, Grecia, Suedia, Benelux au readus atenţia unor persoane şi medii influente faţă de valoarea de excepţie a patrimoniului cultural din ţară. Fie că vorbim despre cele făcute de Muzeul Naţional de Artă, Muzeul Naţional de Istorie, Muzeul Naţional Brukenthal, Muzeul Satului, Muzeul Ţăranului Român, Muzeul Etnografic al Transilvaniei etc., de fiecare dată expoziţiile au prilejuit un eveniment cultural de referinţă, recuperând o anume imagine despre arta, etnografia naţională, arheologie, istorie.

Pe de altă parte, s-a redeschis releul ştiinţific, de comunicare, prin prisma căruia sute de muzeografi şi restauratori din România au „ieşit“ în lume la congrese, simpozioane, colocvii, stagii de documentare sau practice convingând asupra valorosului nostru patrimoniu, atât de puţin cunoscut în afara ţării. Concomitent, muzeele au oferit, prin găzduirea unor întâlniri specializate în ţară, ocazia unei potrivite cunoaşteri şi recunoaşteri ştiinţifice. Deşi scăzut faţă de perioada predecembristă, interesul pentru muzee înregistrează un număr de vizitatori în creştere, printre care mulţi sunt străini. Exemplele Muzeului Bran, Muzeului Naţional Peleş, Muzeului Satului, Muzeului Civilizaţiei Populare Tradiţionale din România, Muzeului Naţional Brukenthal Sibiu, Muzeului de Istorie Naţională şi Arheologie Constanţa, Muzeului Maramureşean Sighetu Marmaţiei, Muzeului de Istorie Naturală „Grigore Antipa“, ale altor multe muzee, oferă argumentul unei „recăutări“ din partea marelui public. Într-un astfel de interes integrăm şi Muzeul Naţional Cotroceni, cea mai recentă instituţie naţională, creată abia în 1991 (şi inaugurată la 27 decembrie în acelaşi an) prin hotărârile cuprinse în prima lege postdecembristă adoptată în România.

Astfel, când la 14 mai 1994, la Belfast E. M. Y. A. acorda Muzeului Naţional Cotroceni prestigioasa distincţie, se recunoşteau în faţa a peste 100 de reprezentanţi ai muzeografiei europene, schimbările radicale petrecute în România, într-un segment reprezentativ al culturii contemporane. Căci Muzeul Naţional Cotroceni este o instituţie specializată a cărei înfiinţare a fost posibilă tocmai pe fondul unor mari schimbări; ea exprimă elocvent procesul unor multiple mutaţii. Muzeul Naţional Cotroceni a devenit instituţie publică numai în urma acestora, el recuperând un spaţiu deosebit de reprezentativ, închis înainte folosinţei publice. În sine, decizia creării unui muzeu la Cotroceni (într-un ansamblu în care el coexistă, dar complet separat, cu Preşedinţia României şi serviciile acesteia) impune reflecţii pozitive faţă de felul în care noua ordine politică priveşte istoria naţională şi instituţiile care o reprezintă. Când raportorul E. M. Y. A. a vizitat muzeul amintit, în toamna anului 1993, opiniile sale, riguros controlate, lăsau să se vadă o înaltă apreciere faţă de *lucrul bine gândit şi bine făcut.* Între acestea, figurau, bineînţeles, şi cele referitoare la argumentarea cu materiale convingătoare, organizate într-o suită logică, a acelui *spiritus loci,* care înseamnă deopotrivă Şerban Cantacuzino şi urmaşii săi, dar şi vremea lui Alexandru Ioan Cuza ori a Coroanei Regale (1866–1947). O continuitate de trei veacuri, admirabil surprinsă şi evidenţiată, cu un simţ al echilibrului şi corectei restituiri istorice, iată ce impresionează aici. Dacă n-ar fi fost decât acestea şi ar fi însemnat ceva pentru cei ce urmăresc evoluţia României spre normalitate. Dar muzeul înseamnă, aşa cum o recunosc şi-şi consemnează impresiile miile de vizitatori, mult mai mult. Mai întâi, în acest caz se poate vedea efortul nostru cultural, calificat, de *a şti* să facem instituţii muzeale moderne, tocmai în vremuri dificile, comportându-ne firesc. La Muzeul Naţional Cotroceni istoria s-a rescris, în mod obiectiv şi fără prejudecata pe care o plătesc îndeobşte politicienii, imaginile ei răspunzând nevoii adânci de cunoaştere. Intră deopotrivă segmentul medieval (din păcate, nu destul de bine reprezentat prin valorile locului, încă împiedicate să revină aici) ca şi cel modern: la acesta din urmă accentul firesc cade pe istoria regalităţii, reconstituirea arhitecturală şi ambientală marcându-l foarte bine.

Publicul recepţionează cu vădită satisfacţie echilibrul exprimării muzeografice, impactul fiind mărit de o desăvârşită lucrare de restaurare. Interesul vizitatorului este deopotrivă reţinut de spectaculozitatea celei din urmă, servită exemplar de echipa de aur condusă de arh. N. Vlădescu ca şi de valoroasa prezentare a principalelor stiluri artistice europene ce încep în veacul al XVIII-lea şi se încheie odată cu art nouveau-ul. Şi sub acest raport, recuperarea atâtor obiecte, expunerea lor asamblată în interioare ce respiră o atmosferă specială, reconstituind adevărate moduri de viaţă, răspund cerinţelor estetice. Eleganţă şi ordine, un real etalon al ambientului intim, ce lipseşte în viaţa noastră privată (atât de uniformizată) dau multiple satisfacţii. Prin ele, omul primeşte adevărate modele artistice. Nu de puţine ori, mai ales străinii, vădesc surpriză, nevenindu-le să creadă că *România se exprimă şi astfel.* Decurge parcă, din parcurgerea muzeului, ideea unei tradiţii istorice şi de artă, cu îndelungi contacte europene, a unor vremuri şi oameni posedând resurse dar şi gust, dispuşi să acumuleze în plan cultural şi să trăiască într-o astfel de atmosferă.

Noua instituţie, subordonată Ministerului Culturii, este un muzeu deopotrivă naţional ca şi european, care dacă n-are încă o largă intrare, anunţă prin uşile sale sincer deschise, redresarea culturală a unei ţări. Secţiile sale de specialitate au fost proiectate să fie la înălţimea altor muzee cu pretenţii, iar serviciile pentru publicul diurn şi cel specializat corespund unui înalt standard.

Fireşte, prin poziţia sa, Muzeul Naţional Cotroceni este şi un muzeu de înaltă reprezentare, oferind şansa unei bune cunoaşteri a României, funcţie ce ar trebui s-o aibă toate marile noastre muzee. Instituţie ce şi-a stabilit un *Program* de cercetare argumentat de o tematică complexă, Muzeul Naţional Cotroceni a făcut eforturi speciale pentru recuperarea şi rescrierea istoriei, fie că aceasta este a Cantacuzinilor, ori a domnitorilor fanarioţi, a lui Alexandru Ioan Cuza ori a Casei Regale. Destinul său ştiinţific este evident, legat de cei care, vreme de trei veacuri, au ilustrat istoria naţională din acest loc, dar şi de noi, cei care (prin muzeul acesta) putem lumina mai bine şi mai clar vremuri, oameni şi evenimente atât de însemnate.

Dacă în România de azi avem nevoie de instituţii culturale majore, cu rol de reorientare pentru marele public, de modelare a gusturilor şi cerinţelor acestuia, atunci Muzeul Naţional Cotroceni a reuşit să ocupe într-un timp record, o astfel de poziţie. Fireşte, pentru o astfel de performanţă, subînţelegem că aici *omul a sfinţit locul.*

Când în sala de banchete a Primăriei Belfastului, E. M. Y. A acorda înalta distincţie fondatorului Muzeului Naţional Cotroceni, se recunoştea în sunetele „Baladei“ lui Ciprian Porumbescu, un muzeu din România, o veritabilă tradiţie, servită exemplar de un strălucit tezaur istorico-artistic şi de remarcabili intelectuali.

Quod erat demonstrandum!

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

TEATRU

O metaforă a spaţiului închis

Un spectacol oarecum surprinzător — fiind vorba de un teatru cu amplitudine programatică până acum mai modestă — a fost, la finele stagiunii trecute, cel al Teatrului *„Andrei Mureşanu"* din *Sf. Gheorghe* — spectacol ce am avut prilejul să-l văd în cadrul Festivalului Naţional *„Atelier"*, organizat anual în orăşelul transilvan din iniţiativa aceleeaşi instituţii. E vorba de montarea piesei *„Pe jos"* a cunoscutului şi substanţialului dramaturg polonez, Slavomir Mrozèk, autor la care tensiunea existenţial-sarcastă a teatrului *„absurd"* se contopeşte cu o fervoare expresionistă, proprie poate unei tendinţe ancestral-temperamentale a sufletului şi spiritului polonez, dospit din „încrucişarea" contradictorie, dialectică, a interiorităţii slave „abisale", cu metafizica volitivă (animată de impulsul „extravertirii") a spiritului german. Mrozèk, pare a reprezenta într-o ordine valorică nu doar a dramaturgiei patriei sale ci şi a dramaturgiei mondiale, expresia pronunţată a acestei hibridări antropologice polivalente (ori cel puţin dublicitare) intru percepţia dramatică (concentraţionară) a vieţii. *„Absurdul"* dramaturgiei mrozèk-ine nu ţine atât de angoasa individuală ce desfigurează nucleul personalităţii umane, cât de *angoasa Istoriei*: de o nelinişte ontologică a situaţiilor reale, unde aspectul social, cel politic şi cel metafizic al faptelor îşi întrepătrund corolarele. *„Pe jos"*, e un text dramatic în care socialul, surprins într-o situaţie-limită în ce priveşte atrocitatea istoriei (războiul), deţine substratul preponderent. Situaţia-limită o constituie mizeria fizică, dar şi mizeria morală, desfigurarea şi re-figurarea interioară — aşteptată ori neaşteptată — în lupta cu nevoia de rezistenţă. Piesa se cheamă „Pe jos", deoarece personajele sunt surprinse de insurecţia inamicului într-un vagon de marfă tras pe o linie moartă, peste paiele acestuia întretăindu-se destine, oprite sau întoarse din drum, universuri umane provenind din cele mai variate straturi sociale: un tablou polimorf al unei societăţi surprinsă într-o menghină comună. De la acest „pe jos" începe şi cadrul tensionar al spectacolului de la Sfântu Gheorghe: un regizor provenit dintr-un fost iniţial actor (aflat însă, nu la prima montare) — Romeo Bărbosu — şi un scenograf în perfect consens de viziune cu ideea regizorului — *Nicu Constantinescu* — au gândit un spaţiu total neconvenţional, într-o cameră lunguiaţă imaginată a fi în întregime „bou-vagonul" în care intră deopotrivă spectatorii şi personajele piesei. Spectatorii fac, aşadar, parte din „populaţia" surprinsă de atrocităţi în acest spaţiu închis, ei devin personaje de „figuraţie" în spectacol. Implicarea lor în evenimentele dramatice ca martori nemijlociţi, obţine un efect tensionar foarte puternic şi o respirare tragică a metaforei spaţiului închis. E foarte adevărat că spectacolul lui Romeo Bărbosu a exploatat cel mai mult, pe tot întregul său, tensiunea aceasta tragică, devoratoare, pătimaşă, a „menghinei" — oferindu-şi propria „cheie" şi propria „gamă integratoare" şi deplasând întrucâtva veritabila „cheie" a dramaturgiei lui *Mrozèk:* aceea a filtrului ironic care exprimă simultan şi o detaşare filozofică a inciziei dramaturgice, acea nuanţă de farsă tragică (aducând cu o foarte uşoară nuanţă brechtiană). Presupusa „nuanţă brechtiană" se mai traduce, în piesa în cauză, şi prin prezenţa unui anume „personaj-arlechin" — în planul real un posibil muzicant, ambulator sau nu, dar care capătă în text şi o valenţă metaforică: el e „claunul muzical", e claunul fundamentalelor tristeţi umane. Interpretul său a fost un actor experimentat, distilând gradat, sub masca „apolinică", rezonanţa de creştere a tensiunilor tragice din jur şi comunicându-ne ceea ce s-ar putea chema... poezia durerii. Cum textul e construit prin alternarea secvenţelor de viaţă, spectacolul realizează un „legato" dramatic strâns articulat, prin care se realizează de fapt „priza" la spectatori.

Tipologia umană — variată — e descoperită cu intuiţii destul de remarcabile. În cadrul acesteia — masiv cu simţul „îndărătniciei" personajului, *Dan Turbatu* face din portretul *„Tatălui"* un ţăran ignorant, dar intuitiv, primar-egoist, „forjat" într-o permanentă autouimire sau stupoare, de evenimentele ce nu-i mai îngăduie să-şi urmeze calea. Un personaj complex în simplitatea sa, fatalist, dezorientat şi în acelaşi timp stoic-încărcat de o instinctivă încredere şi vitalitate. *„Fiul"*, la fel de dezorientat, e replica de aparenţă „fragilă" — pe care o realizează personajului actorul *Valeriu Andrei* şi căreia îi incumbă, în desfăşurarea evenimentelor, descoperirea „feţei de caracter", implicit tăria „de rezervă". O realizare cu totul remarcabilă îi aparţine actorului *Constantin Babii* — ce modulează faţetele subtile, mereu paradoxale, ale „metafizicianului" *Superiusz,* personaj foarte interesant, mereu „în priză" cu Absolutul, dar înspăimântat permanent de ultragiul fizic, prizonier patologic, angoasat şi infatuat, al fantasmelor speculative — părând a discrimina la început principii justiţiare pentru a-şi dovedi în final degenerarea morală şi neputinţa unei opţiuni de angajare principială: eşuarea în indiferenţă, cu perspective de mortificare. Un personaj ce ne aminteşte prin „vehemenţa" rezistenţei feminine de tip egoist, de celebra *„Mouter-courage"* a lui Brecht, este *Precupeaţa* — pe care actriţa *Valentina Cazacu* a conceput-o cu o percutantă „acerbie", neînduplecarea şi asprimea fiind contrapunctată cu intensităţi concentrate, reţinute, de momentele sufletului înmuiat şi îndurerat al mamei. În *„Fată"*, *Valeria Loghin* a adiat, friabilă, diafanitate de suflet şi a potenţat discret starea de îndurerare a unei adolescente violate de soldaţi şi care va da viaţă copilului „sfânt" al războiului. Un personaj special în această faună umană, e „Locotenentul Zierlinschi": locotenentul-femeie, îmbătat până la euforie şi demenţă de exersarea autorităţii, personaj „torţionar", autosecretându-şi cinismul feroce dintr-un deliciu sadic, opresor al propriilor conaţionali. (Personaj finalmente irecuperabil). Actriţa *Ina Ardriuca* (venită în acest teatru din Republica Moldova) are o forţă remarcabilă de extensie dramatică, pe care a folosit-o în realizarea caracterului orgiastic al personajului. Acestei forţe, va trebui să i se asocieze însă, un exerciţiu mai susţinut al potenţialului vocal (în privinţa clarităţii cuvintelor la nivelul acutelor). Universuri umane cu ponderabile şi imponderabile vag sau mai puţin vag previzibile, desvăluind în finalul post-belic răsturnări de bursă în ce privesc caracterele, — prind în salbă pe *„Doamnă"* (fosta iubită a Metafizicianului), pe *Învăţător* (un fel de mesager al utopiei egalitariste devenit apoi — ca şi *„Doamna"* un exaltat agitator al unei societăţi fără veritabilă acoperire), pe *Găligan* (exemplar criminal), nu mai puţin pe tânăra *Cleopatra* şi, bineînţeles, pe *Cântăreţ*, cărora virarea neaşteptată a traseelor biografice le va răsturna sau reaşeza datele interioare — şi cărora actorii *Silvia Ciobanu* şi, respectiv, *Sergiu Alin, Nicolae Croitoru, Mihaela Neguţ* şi *Ştefan Alexandrescu* le conferă elemente susţinute de „profil".

Jeana MORĂRESCU

Stagiunea 1993–1994

Alexandru Darie, regizorul spectacolului *Poveste de iarnă* (Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra"), care a încântat pe japonezi cu ocazia unui turneu la Tokio — stânga.

Scenă din *Tom Paine* — un spectacol de Victor Ioan Frunză (Teatrul Naţional din Târgu Mureş), în care forţa de imaginaţie a regizorului aspiră către un limbaj teatral total — sus.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Jonathan RICKERT, însărcinat cu afaceri ad interim al SUA

După şaizeci de ani

Onoraţi oaspeţi,

îmi revine marea onoare şi plăcere să declar deschisă Săptămâna muzicii americane, ediţia 1994. Este pentru prima dată când un astfel de eveniment cultural are loc, nu numai în România, ci în această parte a Europei. Unele dintre compoziţiile pe care le veţi asculta în această sală minunată sunt dintre cele mai recente contribuţii ale Americii la muzica lumii, altele sunt deja piese clasice. Săptămâna muzicii americane este un omagiu special, adus unei ţări renumite prin muzicienii şi artiştii ei şi importantelor legături culturale, durabile, dintre ţările noastre.

Acum şaizeci de ani, la vremea când compozitorii americani Aaron Copland şi Virgil Thompson se bucurau de primele lor succese, marele George Enescu câştiga adoraţia publicului american, din New York şi Philadelphia, ca interpret şi dirijor al propriilor compoziţii. Pentru America, Enescu a deschis calea spre spiritualitatea românească.

Este, aşadar, nimerit ca după şaizeci de ani să ne întâlnim la Bucureşti pentru a-i asculta pe artiştii români şi americani, în cadrul Săptămânii muzicii americane. Aceasta este o colaborare care nu poate decât să se dezvolte, fiind benefică pentru Statele Unite şi România şi pentru întreaga lume a muzicii şi culturii.

Mulţi oameni, organizaţii şi sponsori au făcut posibil acest act cultural. Numele domnului ambasador John Davis, care a părăsit România acum câteva săptămâni, merită menţionat în mod special. Domnia sa a fost cel care, apreciind extraordinara vitalitate a muzicii româneşti, a acordat sprijinul esenţial aducerii laolaltă a muzicienilor din România şi America pentru această ocazie istorică. Căci, aşa cum domnul ambasador Davis a spus, „Muzica a avut întotdeauna un rol important în viaţa oamenilor din America, la fel ca şi în România“.

Asemenea domnului ambasador Davis, sunt deosebit de încântat că Săptămâna muzicii americane are loc în istoricul Ateneu din Bucureşti. Pentru iubitorii de muzică de peste tot, acesta este simbol al creaţiei perfecte, al perenului şi al supravieţuirii spirituale.

Vă doresc audiţie plăcută în această primă seară de concerte susţinute de Orchestra filarmonică „George Enescu“, în cadrul Săptămânii muzicii americane.

Săptămâna muzicii americane

Desfăşurată în perioada 11–18 septembrie la Ateneul Român, *Săptămâna muzicii americane* este primul festival de muzică de pe noul continent, care are loc în România şi Europa de est. Organizat la propunerea Ministerului Afacerilor Externe şi cu sprijinul Ambasadei SUA, evenimentul a avut o semnificaţie culturală aparte. Muzica americană este cunoscută la noi doar prin câţiva autori, şi aceştia rar cântaţi. Dacă, în parte, creaţia lui Gershwin, Aaron Copland, Leonard Bernstein a trecut repede oceanul, despre complexitatea fenomenului muzical american nu ştim mai nimic. „Este neîndoios faptul că omenirea s–a aflat în acest secol sub semnul predominanţei civilizaţiei materiale americane. Un motiv în plus ca, la acest sfârşit de veac, publicul românesc să ia contact nemijlocit cu o parte a spiritualităţii acestei mari naţiuni.“ Cuvintele citate aparţin maestrului Cristian Mandeal, unul dintre directorii artistici ai festivalului, alături de dirijorul Sergiu Comissiona şi compozitorul Tobias Picker.

Cele aproximativ 40 de piese ascultate în cinci concerte (două simfonice, unul al Orchestrei de cameră a Filarmonicii „George Enescu“, două camerale) au cuprins un evantai de genuri şi stiluri, acoperind un secol de muzică. De la simfonie la cântecul popular, de la suită la jazz, de la concertul instrumental la uvertură şi divertisment, de la negro spirituals la minimals, am parcurs cu interes experienţe artistice dintre cele mai diverse.

Concertul inaugural l–a avut la pupitrul orchestrei Filarmonicii „George Enescu“ pe dirijorul Cristian Mandeal. La început de stagiune, muzicienii noştri s-au acomodat rapid cu stiluri atât de diferite, părând realmente îndelung exersaţi cu o muzică rareori apropiată de cea europeană, în ciuda unor afinităţi. Într–un concert greu pentru dirijor şi orchestră, nu am sesizat nici un efort, piesele interpretate lăsând impresia unor partituri — deja — de repertoriu. De altfel, este şi părerea oaspeţilor americani. La conferinţa de presă, dna Rachael Worby, care a dirijat Orchestra de cameră a Filarmonicii, mărturisea că, la prima repetiţie, „muzicienii români au devenit aproape americani, iar eu — aproape româncă.“

Duminică 11 septembrie, concertul Filarmonicii a cuprins patru piese relativ semnificative pentru orientările muzicii americane. Prima, *American Festival Overture* de William Schuman, prezentată în 1939 de Serge Koussevitzky, aminteа şi ea, într–o măsură, de secolul trecut. Se pare că influenţa postromantică rămâne o trăsătură caracteristică a muzicii americane, chiar a celei din ultimii ani. Recunoscut în secolul al XIX-lea drept „cel mai mare geniu muzical al Americii“, Edward MacDowell (1860–1908), compozitor şi pianist, e tributar romantismului târziu. *Concertul nr. 2 pentru pian şi orchestră* (1889), cântat de dna Ursula Oppens, amintea, la început, de Grieg, ecourile muzicii populare americane fiind puţin vizibile, doar în partea a treia, printr–un dans schiţat de instrumentul solist. Patetic, concertul este deopotrivă o pagină de virtuozitate şi o partitură cu resurse de interiorizare, reliefate cu fidelitate de interpretă.

La un secol distanţă, dl. Tobias Picker (n. 1954), un creator cu posibilităţi diverse de exprimare, care trece cu uşurinţă de la genul simfonic aproape tradiţional la stilul cosmopolit, compune o simfonie în stilul romantismului german. Admiraţia pentru Wagner şi mai ales Richard Strauss se face resimţită totuşi într–o manieră indirectă în *Simfonia nr. 2, Aussöhnung*“ (1986), inspirată de poemul lui Goethe. Cele şapte părţi ale lucrării încearcă să prezinte prin procedee variaţionale bogăţia de sensuri a poemului goethean. Toate mişcările care o preced pe ultima, pentru soprană şi orchestră, sunt variaţiuni ale acesteia. Caracterul muzicii se schimbă de la o parte la alta, anticipând c.1 o strategie componistică admirabilă momentul final, prezentat cu rafinament de soprana Adriana Croitoru. Dar despre acest compozitor vom mai avea ocazia să vorbim.

„Miturile epocii noastre nu sunt Cupidon şi Psyché sau Orfeu şi Ulise, ci personaje ca Mao şi Nixon“, afirmă compozitorul John Adams, autor al unor opere controversate *(Nixon in China,* 1987, *Moartea lui Klinghoffer,* 1991), prezent în program cu un foxtrot pentru orchestră, *Dansurile preşedintelui* (1985). Piesa, de o dinamică fermecătoare, cu ritmuri orientale (chinezeşti) care îi conferă plasticitate şi exotism, a încheiat entuziasmant cea dintâi seară de muzică americană.

Piesele programate în concertul cameral de marţi 13 septembrie au fost complet diferite de factura postromantică a celor din prima seară. Vilonistul Robert McDuffie şi pianista Ursula Oppens au prezentat un scurt recital din care nu a lipsit experienţa avangardistă. Partiturile lui Elliott Carter şi Conlon Nancarrow, îndeosebi cele *Două canoane pentru Ursula* şi *Tango* ale ultimului, exploatează un limbaj neconvenţional. Conlon Nancarrow (n. 1912) cercetează relaţia dintre sufletul omenesc şi maşină, *Canoanele* sale propunând tocmai o astfel de interogaţie. Descumpănit la început, publicul a sesizat treptat semnificaţia piesei lui John Cage, *4 minute şi 33 de secunde,* lucrare de referinţă pentru compozitorul avangardist, teoretician al tăcerii şi hazardului în muzică (sintetizate în volumul *Tăcerea)* şi a izbucnit în aplauze după cele 4 minute şi jumătate în care violonistul şi pianista au mimat muzica, fără a scoate nici un sunet. E o probă de îndemânare teatrală şi, desigur, un „complot“ de sensuri aflate între grotesc şi tragic.

Recitalurile baritonului Lawrence Craig, de marţi 13 septembrie şi vineri 16 septembrie, au lăsat o excelentă impresie — deopotrivă asupra muzicii vocale americane (art songs şi popular songs) şi calităţii interpretative. „Lawrence Craig e fantastic. De o muzicalitate ieşită din comun, inteligent şi cultivat, nu–şi menajează deloc vocea“, ne spunea pianistul Iosif Prunner) care l–a acompaniat în primul recital. Vocea puternică, timbrul foarte plăcut, dicţia impecabilă se aliază în concert cu o expresivitate scenică încântătoare. Gestul natural, lipsit de inhibiţie potenţează întotdeauna fraza muzicală. Diverse ca factură, cântecele compozitorilor americani (de la Charles Ives la autori mai puţin cunoscuţi la noi, remarcabili însă: Ned Rorem, Richard Wilson, Robert Beaser, Christopher Berg) găseau în domnul Lawrence Craig interpretul ideal. Deşi toate piesele ar merita comentate, mă opresc la cea mai „pitorească“ dintre ele, *The Seven Deadly Sins (Cele şapte păcate mortale,* 1979) de Robert Beaser, după poeme de Anthony Hecht. Trufia, invidia, furia, lenea, zgârcenia, lăcomia, senzualitatea dobândesc un relief imagistic aparte, într–o muzică aproape cameleonică, împrumutând pentru fiecare stilurile care o exprimă cel mai bine, de la sugestia impresionistă la jazz.

Naturaleţea e o trăsătură certă a muzicienilor americani. O simţi în gestul componistic, în cel interpretativ, o simţi în relaţia cu publicul. Ne-am reîntâlnit cu baritonul Lawrence Craig în concertul Orchestrei de cameră a Filarmonicii „George Enescu“, dominat de cele două piese de Copland.

Dacă există, prejudecata că femeile nu ating performanţa la pupitrul dirijoral a putut fi spulberată de concertul dnei Rachael Worby. „Profesionist de mare talent, de o degajare tipic americană“ cum o caracteriza maestrul Sergiu Comissiona, tânăra dirijoare are un simţ sigur al construcţiei şi o plasticitate convingătoare în gesturi. În *Strut,* scherzo pentru coarde de Michael Daugherty, dar mai ales *Old American Songs* pentru bariton şi orchestră şi în suita din baletul *Appalachian Spring* de Aaron Copland, virtuozitatea dirijorală era rezultatul unui studiu minuţios, transformat în concert într–un reconfortant efect de spontaneitate, de comunicare sinceră, conferind strălucire unor partituri atât de pretenţioase. În *Primăvară apalaşă* recunoaştem toate trăsăturile muzicii lui Copland, de la exotismul conţinutului la exploatarea abilă a disonanţelor, de la construcţia elaborată la dezinvoltura tonului.

În *Keys to the City (Cheile oraşului)* pentru pian şi orchestră de Tobias Picker (în versiunea interpretativă a compozitorului), „poţi asculta toată muzica americană, de la jazz la rock and roll“. Evocare a monumentalului Brooklyn Bridge din New York piesa remarcabilă are o structură intervalică derivată din cea a construcţiei arhitectonice, sugestia vizuală rămânând precumpănitoare.

Reîntâlnirea cu dirijorul Sergiu Comissiona a umplut sala Ateneului, la ultimul concert al festivalului, duminică 18 septembrie, onorat de mesajul transmis de preşedintele Bill Clinton. Pentru a treia oară la pupitrul Filarmonicii „George Enescu“, maestrul Comissiona (n. 1928 la Bucureşti, unde a activat până în 1959) a alcătuit un program variat, la rândul său posibilă imagine a muzicii americane. Cele două părţi ale concertului s–au deschis simetric cu scurte piese pentru alămuri (compartimentele de alămuri merită, de altfel, o remarcă specială). Prima — o piesă de Aaron Copland, *Fanfare for the Common Man* (1942) face parte dintr–o serie de asemenea compoziţii, pe care Eugene Goossens le solicitase mai multor compozitori pentru Cincinnati Symphony Orchestra (stagiunea 1942–1943). Scrisă pentru alămuri şi percuţie, ea produce o emoţie neconvenţională, festivismul fiind înlăturat cu ingeniozitate. Cealaltă poate fi considerată o replică: *Fifth Fanfare for the Uncommon Woman,* pentru cvartet de trompete, de Joan Tower. *The Encantadas,* pentru recitator şi orchestră de Tobias Picker, poem muzical după textul lui Melville (descrierea insulelor Galapagos tradus în programul de sală de Nina Cassian), readucea inspiraţia romantică, potenţând imagistica aproape suprarealistă din fragmentul melvillian. Textul bizar al autorului lui *Moby Dick,* recitat integral, găseşte în muzica instrumentul necesar de sublimare a imaginii cu un final memorabil: o muzică sugerând „voalata investitură a minunii“, natura exotică întoarsă într–un timp imemorial, „suspendată în istovita aşteptare a soarelui“.

Tonul neoromantic — un romantism cu filtre impresioniste — este dominant şi în *concertul pentru vioară şi orchestră* de Samuel Barber (1910–1981), în care am urmărit evoluţia unui foarte bun violonist, dl. Robert McDuffie — cânt lejer, tehnică dosebită, sensibilitate, admirabile culori timbrale. Finalul, *Divertimento* (1980) de Leonard Bernstein, a reliefat o dată în plus temperamentul vulcanic al dirijorului Sergiu Comissiona, a cărui gestică patetică trădează trăirea intensă, extatică, întotdeauna resfrântă eficient, şi de o rară muzicalitate.

De la stânga la dreapta: Sergiu Comissiona, Cristian Mandeal, Tobias Picker, Ursula Oppens, Lawrence Craig.

Costin TUCHILĂ

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Dumitru MICU

Cum am devenit comunist

La începutul perioadei de prefaceri satul natal devenise pentru mine sufocant nu doar prin „materialismul" locuitorilor, ci şi prin cumplita lui înapoiere. Sărac, majoritatea caselor fiind scunde, acoperite cu trestie, compuse din cel mult două odăi, cu lut pe jos, bineînţeles, ţăranii având doar câte două vaci, cei mai mulţi, sau una singură, boi găsindu-se numai în vreo două-trei gospodării, cai în nici una, satul era tăiat în două de un drum zis „de ţară", denivelat, cu hârtoape, din care porneau câteva uliţe strâmte, glodoase şi mocirloase când ploua, pietroase şi bulgăroase, în vreme de secetă. Poştă nu exista. Până la gară, la Someş-Odorhei, la 10 km. Nici vorbă, fireşte, de cămin cultural. Şcoala: cu o singură sală de clasă. Biserica: de lemn. Monotonie. Primitivitate. Dorindu-mă plecat de acolo, năzuiam totodată la ridicarea satului, la luminarea lui, la modernizare. În cursul anului 1944, nefast, până la venirea trupelor române eliberatoare, încercasem, şi înainte şi după acest eveniment, generarea prin serbări a unei vieţi culturale. Fără obţinere de rezultate palpabile. Pentru ieşirea din inerţie erau necesare acţiuni de infinit mai mare amploare şi, mai mult decât atât, transformarea lumii rurale chiar din temelii. Cum? Citind *Lumina vine de la răsărit*, văzui că Sadoveanu îşi pusese exact aceeaşi întrebare. Şi că îi dădea răspuns. Considerând „chestia ţărănească": „o rană ce supurează şi se veninează necontenit" şi specificând că „generaţia noastră n-are problemă mai tragică decât viaţa şi ridicarea ţărănimii", prozatorul meu preferat (preferat, în bună măsură, pentru dimensiunea poetică a creaţiei sale şi pentru specificul naţional) declara că „artistul din el" înţelesese „că trebuie să jertfim pitoresc, datini, folclor (...) şi să transportăm în Europa de azi această insulă a trecutului care-i ţărănimea română". Sadoveanu pleda (nu-mi vine să cred) pentru „jertfirea" folclorului, a pitorescului! Iată premisa îndepărtării mele de sămănătorism!... Sensul „înţelegerii" sadoveniene era o adeziune categorică la principiul antisămănătorist, radical poporanist, al modernizării satului. Pe ce cale? „Această ţărănime — specifica Sadoveanu — să fie adusă cu grabă şi pricepere la cultura intensivă, s-o facem să-şi părăsească vechea rutină rudimentară. Să o facem să beneficieze nu atât de pământ, *pe care nu-l putem întinde* (sublinierea mea — D. M.), cât de tractoare, de seminţe şi animale selecţionate, de irigaţii, de aduceri în cultură a terenurilor degradate, de comasări, de întovărăşiri, de cooperative de vânzare şi cumpărare (...)". Acestea sunt frazele prin care am avut prima revelaţie a posibilităţii unei agriculturi diferite de cea pe care o cunoşteam. Auzisem, nu-i vorbă, de colhozuri, însă numai de la duşmani declaraţi ai comunismului sau de la inşi influenţaţi de ei. Mihail Sadoveanu îmi oferea (tocmai el!) premise pentru o reprezentare diametral opusă. Citind apoi şi ascultând alte relatări despre forme socialiste de proprietate agricolă, am ajuns, cu timpul, cum spuneam, să ader la ideea colectivizării pământului cu toată convingerea. Să o doresc aplicată şi în satul meu. Nu spuneam asta din proprie iniţiativă consătenilor, chiar rude fiindu-mi. Atunci când, cerându-mi ei părerea, mă pronunţam pentru colectivizare, nimeni nu credea că vorbesc serios. Toţi îşi închipuiau că joc teatru, de frica urechilor indiscrete sau din arivism.

Să-mi calific exact entuziasmul de altădată pentru socializarea agriculturii mi-e greu. El includea în orice caz o bună doză de naivitate şi de superficialitate. Le includea prin definiţie, deoarece ignoram în proporţie de cel puţin nouăzeci la sută modul în care se înfăptuia colectivizarea. E de necrezut, dar aceasta este realitatea. În satul meu natal şi în cele din imediata apropiere nu ştiam, şi nici nu ştiu nici astăzi, să se fi comis nelegiuiri mari. Ţăranii au fost determinaţi, ca peste tot, să se înscrie în „colectiv", prin constrângere, bineînţeles, dar aceasta s-a exercitat (din câte am aflat de la propria familie) „doar" prin felurite şicane şi prin obişnuita „muncă de lămurire". Reprobabil, însă nu atât de revoltător, totuşi, încât să devină inevitabilă moral repudierea însuşi a principiului cooperativizării! Că prin alte părţi se recurgea şi la mijloace cu mult mai brutale îmi imaginam, dar nu cunoşteam nici un caz. Se vorbea despre arestări, deportări, torturi, dar în abstract: nimeni, nici măcar vreunul dintre scriitorii amici care au însoţit prin sate brigăzi de activişti nu mi-a relatat vreo situaţie de acest gen. Cu câtă sălbăticie s-a acţionat pe alocuri pentru impunerea colectivizării cu orice preţ aveam să aflu abia târziu, după 1960, din literatură, în special. De la martori oculari sau de la victime nu deţin, nici azi (ianuarie, 1990) nici o informaţie. Până aproximativ la apariţia celui de al doilea volum al *Moromeţi*-lor am crezut sincer că abuzurile, atrocităţile fuseseră izolate şi pornite din excesul de zel al executanţilor, nicidecum din ordinul expres al celor ce, de fapt, le dirijaseră. Nu încape, desigur, discuţie că, dacă aş fi ţinut cu tot dinadinsul să mă documentez exact, minuţios, aş fi putut procura (cu eforturi şi riscuri) date edificatoare cu mult înainte. N-aş fi avut însă ce face cu ele. N-aş fi putut să le valorific decât — tot în ultimele vreo două decenii — în proză narativă, dacă aş fi scris-o. Perfect onest ar fi fost, desigur, a căuta adevărul pentru el însuşi, fără finalitate extrinsecă. Am preferat însă, vai, ignoranţa liniştitoare unei cunoaşteri torturante... Publice nu aveam cum să-mi fac neliniştile, întrebările: nu interesau pe nimeni. Nici în perioada liceală, nici după aceea. În liceu (atât la „Bariţ" cât şi la „Inochentie") şi în internat era cultivat, desigur, sentimentul naţional, însă la modul abstract, atemporal, fără vreo raportare la „internaţionalismul proletar", cu care se confrunta. Era, în permanenţă, raportat doar la naţionalismul unguresc. Vântul ce bătea dinspre răsărit era considerat, până spre sfârşitul anului 1946, ceva trecător. O elevă rusoaică, Pavlenko, declama cu patos, la serbări, versuri revoluţionare, pe ruseşte; noi înşine eram stimulaţi, inclusiv de către profesorii preoţi, să învăţăm poezii şi cântece „progresiste", să ovaţionăm armata sovietică. În Catedrală, protopopul Băliban înălţa rugi pentru armata roşie şi generalisimul Stalin. Cu aceleaşi guri cântam „Trăiască Regele" şi „Republice libere-n strânsă uniune/ Măreaţa Rusie pe veci a-nchegat". Încercarea mea de a provoca, în „societatea de lectură", dezbateri pe tema raporturilor de fond între creştinism şi marxism, naţionalism şi comunism n-au găsit nici o audienţă; am fost chiar deconsiliat de către părintele îndrumător a persevera într-o asemenea direcţie. Principiul urmat de conducerile liceelor şi internatului era acela al respectării legilor statului şi regulamentelor şcolare, cu stricteţe, fără comentarii, fără interpretări. Nici o angajare politică, nici măcar vreo opţiune platonică în acest sens. Aceasta — „oficial". În sinea lor directorii, profesorii, pedagogii, precum şi unii dintre elevii de curs superior aveau, fireşte, opţiuni, şi acestea explodau câteodată verbal, în pauze. Îl lua pe câte un pedagog gura pe dinainte şi reproducea vorbe puţin măgulitoare la adresa Anei Pauker sau a lui Vasile Luca auzite la radio sau la cineva în oraş. Dar atât. Nici un semn din partea vreunuia că ar fi căutat să ne orienteze politic în vreo direcţie. Aceasta, vorbind în general. Au existat şi excepţii; cel puţin una, notorie. La o oră a sa, într-o clasă, Vasile Fernea, profesorul de istorie, s-a lansat într-o adevărată diatribă contra celor doi lideri de partid menţionaţi. A făcut-o tocmai în clasa ce avea printre componenţi un comunist declarat. Presupun că şi din cauza acestei ieşiri, dacă nu numai din aceasta, profesorul avea să fie arestat în 1948.

Cu acel elev denunţător (i-am uitat numele) nu cred să fi schimbat cuvinte, sau măcar saluturi. Discutam, în schimb, cu Boldor şi mai ales cu Aluaş, însă cu nici unul prea consistent. Primul era „reacţionar", fără s-o afişeze, al doilea înclina spre forţele de extrema stângă. Ceilalţi colegi de clasă, ca de altminteri mai toţi elevii interni, erau anticomunişti şi promonarhişti la modul vesel, „golănesc". Debitau lucruri comune „reacţionare", auzite de la adulţi sau născocite de ei, fără a gândi serios la ceea ce spuneau. Ziceau, de pildă: „Petru Groza, porc de câine,/ Ce nu fură-azi, fură mâine" sau „Caligula imperator/ A făcut din cal senator./ Petru Groza, mai sinistru,/ A făcut din bou ministru" doar pentru a-şi varia repertoriul de insanităţi, pentru a nu rosti mereu aceleaşi bancuri, răsuflate, şi fredona aceleaşi cuplete, obscene, de tipul: „Helo, Baby, ce-ai făcut?/ Mamă dragă, m-am... pudrat". Erau, la drept vorbind, printre elevi, vreo doi care afişau un real anticomunism, însă unul de natură viscerală în clişee primitive de tot, argumentat într-un mod ce friza imbecilitatea. Spre sfârşitul cursului superior a apărut, nu ştiu de unde, şi un adversar instruit al comunismului, Botiza. Activ în A.G.R.U., rostea scurte cuvântări patetice pe tema îndatoririlor noastre de români şi creştini, propunându-ne drept modele în acest sens pe făuritorii culturii naţionale moderne, care, la o vârstă doar puţin mai avansată decât a noastră, dirijau viaţa literară şi teatrală. În particular vorbea admirativ şi despre Corneliu Zelea-Codreanu. De vreo activitate ostilă noului regim n-a fost însă vorba niciodată. ■

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

„Câinii latră, caravana stalinistă trece..."

Urmare din pagina 16

...rei autohtone din îndepărtate raioane ale Kazahstanului. Asta era formula obişnuită. Mai rămânea de încheiat cercetarea de fond, de lămurit câteva detalii, mai era necesară recunoaşterea proprie a faptelor de către Abutalip Kuttâbaev, dar principalul se afla în chiar formularea acuzării, de o formidabilă actualitate politică, ce stătea mărturie a marilor calităţi în acest domeniu, a devotamentului faţă de propria slujbă a anchetatorului Tansâkbaev. Şi dacă pentru Tansâkbaev cazul ăsta era marea lovitură a vieţii sale, pentru Abutalip Kuttâbaev era o capcană, un cerc fără scăpare, căci în faţa unei formulări atât de îngrozitoare ieşirea nu putea fi decât una singură — deplina recunoaştere a faptelor ce i se puneau în cârcă, cu toate consecinţele ce decurgeau din aceasta. Nici o altă ieşire nu putea fi. Era un caz deja dinainte rezolvat, simpla acuzaţie servea drept probă a vinovăţiei indiscutabile.

De aceea, Tansâkbaev nu putea să nu fie neliniştit în privinţa succesului final al acţiunii sale. În sfârşit, în iarna aceea venise şi ora stelară a carierei sale. Pentru nişte mici neîmpliniri ale serviciului el nu reuşise să treacă, de ani de zile, de gradul de maior. Dar acum se deschidea o cu totul altă perspectivă. Nu apărea atât de des un caz ca acesta al lui Abutalip Kuttâbaev. E drept, avea şansa de partea lui!

Da, se putea spune că în acele zile de februarie 1953 istoria îl blagoslovise pe Tansâkbaev; el însuşi era convins că istoria ţării exista numai pentru a-i sluji lui, fără măsură, interesele. Nu atât conştient cât, mai ales intuitiv, el considera acest sprijin al istoriei ca o recunoaştere a importanţei de primul rang a serviciului său ridicându-l deci şi pe el însuşi în proprii-i ochi, ceea ce îi crea o înaltă stare de spirit. Privindu-se în oglindă, el se şi mira cât de tinerească îi era privirea de vultur, cum nu-i mai fusese de mult. Şi-şi îndreptă spinarea, fredonând în cea mai corectă limbă rusă: „Suntem născuţi pentru ca povestea s-o traducem în realitate..."

Soţia, şi ea sătulă de aşteptările lui, era la fel într-o bună dispoziţie, îi spuse: „Nu-i nimic, în curând vom primi şi noi ce ni se cuvine". Iar fiu-său, elev în clasele mari, activist de comsomol, cam neascultător uneori, îi spuse fără a-şi ascunde bucuria: „Tată, în curând te vom felicita pentru avansarea la locotent-colonel?" Avea el în privinţa asta motive concrete, chiar nu neapărat în directă legătură cu Tansâkbaev...

Era vorba de faptul că nu demult, cu vreo jumătate de an în urmă, la Alma-Ata, avusese loc un proces cu uşile închise: tribunalul militar judecase un grup de naţionalişti-burghezi, kazahi. Aceşti duşmani ai poporului muncitor au fost stârpiţi fără milă şi pentru totdeauna. Doi au primit cea mai înaltă condamnare — împuşcarea — pentru lucrările lor ştiinţifice scrise în limba kazahă, în care idealizau blestematul trecut patriarhal feudal, fără a aminti nimic despre noua orânduire şi victoriile ei, iar alţi doi cercetători ştiinţifici de la Institutul de limbă şi literatură al Academiei — câte douăzeci de ani de temniţă... Ceilalţi — câte zece... Dar principalul consta nu în asta ci în faptul că — în legătură cu procesul — la centru au avut loc mari adunări ale specialiştilor, care înfierau cu mânie cele făptuite, exprimându-şi adeziunea faţă de această stârpire din rădăcini, fără milă, a naţionalismului burghez. Drept e că aceste adunări au avut şi ele un caracter închis, dar asta nu le scădea de loc din importanţă. Avansările înainte de termen, decorarea cu ordine şi medalii, marile recompense băneşti pentru înalta îndeplinire a sarcinilor, felicitările în presă şi alte semne de preţuire erau tentante şi înfrumuseţau chiar viaţa. Şi mutatul într-o locuinţă nouă şi confortabilă era un lucru grozav. De la toate astea piciorul călca parcă mai puternic, glasul avea mai multă bărbăţie şi tocul suna cu mai multă convingere.

Tensâkbaev nu făcea parte din grupul celor avansaţi peste rând sau decoraţi, dar întotdeauna lua şi el parte activ la bucuriile colegilor. Aproape seară de seară, împreună cu soţia sa, Aikumis, mergeau „să ude" noile grade, decoraţii ori avansări în funcţii. Lungul şir de mese festive începuse încă din ajunul Anului Nou. Erau minunate. De neuitat. Uşor zgribuliţi după mersul pe jos pe străzile friguroase şi prost luminate din Alma-Ata, musafirii se pomeneau dintr-o dată întâmpinaţi de stăpânii noilor case, cu toată căldura şi luminaţia apartamentelor de lux. Şi câtă fericire, însufleţire şi mândrie exprimau ochii celor care îi întâmpinau în prag! Cu adevărat, acestea erau sărbătorile celor aleşi, ale celor care începeau a cunoaşte gustul fericirii. În vremurile acelea, când încă nu se uitase sărăcia şi foametea anilor de război, aici, la marginile ţării, era minunat, ameţitor de plăcut, apăruse un nou şi rafinat confort. Aici, în provincie, tocmai ajunseseră la modă coniacurile scumpe, de marcă, lustrele şi vesela de cristal. Din tavane se răsfrângea lumina curată a lămpilor-trofeu, pe mesele acoperite cu feţe de masă albe ca zăpada străluceau farfuriile-trofeu nemţeşti şi toate astea erau suficiente pentru a induce o stare de spirit minunată, căci oare nu în asta consta raţiunea de a fi, oare putea exista ceva mai minunat pe lume?

Încă din hol te învăluiau aromele bucătăriei unde se gătea, înainte de orice, nelipsitul fel de mâncare imperial — fina şi delicata friptură de viţel, bucate strămoşeşti — pereţii noilor case cunoşteau şi ei acum străvechile arome ale mirodeniilor de stepă. Şi toţi cei de faţă se aşezau ceremonios, — după grade — umplând sufrageria. Dar raţiunea acestor mese nu consta numai în mâncăruri, căci până la urma-urmei cât îţi trebuie să te saturi? — cât în istorisirile, felicitările şi urările de bine. În acest ritual se ascundea ceva din cale-afară de plăcut, care te făcea să spui tot ce aveai pe suflet. Parcă nici invidia nu părea să mai fie invidie ci dragoste, gelozia-prietenie, iar făţărnicia pentru puţină vreme se prefăcea în sinceritate. Şi fiecare dintre participanţi, căpătând brusc calităţi de lăudători, căutau să se afirme cât mai vizibil în discuţii, iar lucrul cel mai important era să-şi ascundă adevăratele gânduri despre ceilalţi îndărătul vorbelor frumoase... O, asta era într-adevăr o treabă captivantă! Ce toasturi minunate se mai turnau, frumoase ca penajul unor nobile păsări, plutind pe sub lustrele de cristal, ce discursuri se mai revărsau, patetice ca străvechile imnuri de slavă.

În mod deosebit i-a tulburat pe Tansâkbaev şi pe nevastă-sa toastul unui proaspăt locotenent-colonel kazah, care ridicându-se brusc de pe scaun, a început să vorbească atât de hotărât şi falnic, ca un actor care ar fi interpretat rolul unui rege care tocmai urcă pe tron.

— Asâl dostar![1] — începu locotenent-colonelul privindu-şi comesenii cu o expresie ce vădea multe subînţelesuri şi o măreţie care pretindea o deplină, desăvârşită atenţie. — Cred că mă înţelegeţi, azi sufletul mi-e plin — sunt o mare de fericire. Înţelegeţi. Vreau să spun şi eu câteva cuvinte. Este ora mea şi vreau să vorbesc. Înţelegeţi. Eu întotdeauna am fost ateu. Pe mine m-a crescut comsomolul. Sunt un adevărat bolşevic. Înţelegeţi. Eu mă mândresc foarte mult cu asta. Dumnezeu pentru mine este o vorbă goală. Că nu există Dumnezeu o ştie toată lumea, orice şcolar sovietic. Dar eu vreau să vă spun cu totul altceva, înţelegeţi, vreau să vă spun că totuşi, în lume, există Dumnezeu! O clipă, vă rog, staţi, nu zâmbiţi, dragii mei. Măi, măi, măi... Gata, gândiţi că m-aţi prins cu ocaua mică. Nicidecum! Înţelegeţi. Nu mă refer la Dumnezeul ăla cu care se întunecau minţile poporului muncitor până la revoluţie. Dumnezeul nostru este coducătorul, a cărui voinţă — cum scrie şi în gazete — desăvârşeşte noua epocă pe planetă, care ne poartă din victorie în victorie către edificarea mondială a comunismului; este genialul nostru conducător, ce ţine frânele epocii în mâini, aşa cum, înţelegeţi, un conducător de caravană frâul cămilei din frunte, este Iosif Vissarionovici al nostru! Şi nostru, să ciomăgim duşmanul întărind sufletul maselor populare — iată deviza noastră. Astăzi, când am fost răsplătit, când s-a dat citire ordinului de avansare în grad, jur să nu mă abat de la linia stalinistă, înţelegeţi, să-l dibuiesc pe duşman, să-i preîntâmpin toate acţiunile şi gândurile duşmănoase, ca să-l ajungă pedeapsa aspră, necruţătoare dar binemeritată. Înţelegeţi, pe naţionaliştii principali i-am anihilat, dar au mai rămas şi alţii prin redacţii şi institute. Dar nu vor putea scăpa de noi, nu au nici o şansă. La un interogatoriu, un naţionalist mi-a spus, înţelegeţi, mi-a spus, că îi e totuna, zice, istoria voastră va intra în umbră iar voi veţi fi blestemaţi ca nişte diavoli. Înţelegeţi?!

— Unul ca ăsta trebuia împuşcat pe loc! — nu se putu abţine Tansâkbaev şi chiar se ridică furios de pe scaun.

noi îl urmăm, el conduce caravana, noi după el — într-un pas, acelaşi drum. Şi nimeni care să gândească altfel decât noi sau să nu aibă în cap ideile noastre nu va scăpa de vigilenţa cekistă, sub conducerea lui Dzerjinski, omul de fier. Înţelegeţi. Înţelegeţi. Duşmanilor le-am declarat război până la capăt. Tot neamul lor, tot neamul lor, familiile şi toate elementele ce-i susţin sunt nimicite în numele cauzei proletare, înţelegeţi, aşa precum frunzele uscate ale toamnei se ard într-o singură grămadă. Pentru că ideologia nu poate fi decât una singură, şi nici o alta nu e bună. Iată, noi, împreună, curăţim pământul de duşmanii ideologici — naţionaliştii burghezi, înţelegeţi, şi alţii, iar oriunde s-ar ascunde duşmanul, orice ar face, nu are nici o scăpare. Oriunde şi oricând trebuie demascat duşmanul de clasă, denunţate agenturile duşmănoase, înţelegeţi, cum ne învaţă tovarăşul Stalin al

— Desigur, maiorule, aşa aş fi procedat — îl aprobă locotenent-colonelul — dar el ne mai era necesar pentru cercetare şi atunci i-am spus, înţelegeţi, i-am spus: până vom intra noi în umbră, tu, ticălosule, de mult n-o să mai faci umbră pământului! Câinii latră, caravana stalinistă trece...

Toţi hohotiră dintr-o dată, aplaudară, aprobând meritata lecţie dată acelui gunoi naţionalist, toţi se ridicară în picioare cu paharele pregătite în mâini. „Pentru Stalin" — rostiră în cor, dând apoi paharele pe gât şi arătându-le goale unii-altora, ca pentru a întări adevărul cuvintelor rostite şi credinţa lor în ele.

În româneşte de
Anatol GHERMANSCHI

1) Dragi prieteni! (în kazahă, n.t.)

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Cinghiz AITMATOV

„Câinii latră, caravana stalinistă trece..."

– fragment –

„Ofer cititorilor mei o *nuvelă din roman*. Dar ce să fie asta oare – vreo nouă specie literară? După câte ştim, asemenea specii nu există. Dar, dacă suntem de acord că în viaţă orice este posibil, de ce nu am avea în vedere şi o „nuvelă din romanul *O zi mai lungă decât veacul*", publicat în revista „Novîi mir" cu zece ani în urmă? Nu mă voi apuca să povestesc de ce textul acesta lipseşte din varianta iniţială de pe vremea dictaturii ideologice, când atoatevăzătorii cenzori şi tot felul de *idei venite de sus* rezolvau orice problemă de creaţie prin metode administrative. Nu de puţine ori erai nevoit, de dragul salvării cărţii, să fii de acord cu răul cel mai mic pentru ca, metaforic vorbind, să nu se răstoarne corabia ce plutea către tărâmurile cititorilor prin aprigа furtună.

Până nu demult era imposibil *să cânţi un cântec neterminat*. Dar iată că această posibilitate a devenit realitate. Iar eu vă propun această parte a vechiului meu *nou roman*. Trebuie să spun că în nuvelă se foloseşte una din legendele orale străvechi, nomade, despre Cinghishan, un mit puţin corelat cu adevărul istoric, dar care vorbeşte mult despre memoria populară."

Cinghiz Aitmatov

Pe acele tărâmuri trenurile mergeau dinspre apus spre răsărit şi dinspre răsărit spre apus...

Străbătând ceaţa albă, mişcătoare, necontenit răvăşită de vânturile reci de pe câmpiile din Sarâ-Ozeki, mecanicilor ce conduceau trenurile în acele nopţi viscolite de februarie le era din cale-afară de greu să desluşească prin troienele stepei halta Boranlâ-Burannâi. Învăluite de vârtejul viscolului, trenurile de noapte veneau şi plecau în negura deasă, precum în nişte vise neliniştite, tulburătoare...

În astfel de nopţi, se părea că lumea se naşte iarăşi din haosul primordial — cuprinsă de gerul propriei respiraţii, stepele din Sarâ-Ozeki semănau cu un ocean fumegând, iscat din infernul luptei dintre bezнă şi lumină...

Şi în acea uriaşă câmpie pustie, noapte de noapte, fără a se stinge până în zori, era luminat un geamlâc al cantonului, exact acolo, dincolo de acel petec de sticlă amarnic se chinuia un anume suflet, exact acolo cineva bolea din greu, negăsindu-şi loc, suferind de o cumplită insomnie. Acela era geamlâcul barăcii haltei, în care locuia familia lui Abutalip Kuttâbaev. Erau ei, soţia şi copiii lui, cei care îl aşteptau în fiecare seară, în fiecare zi, fără a stinge lumina nici nopţile şi în fiecare noapte Zaripa tăia de câteva ori fitilul scrumit al lămpii. Şi ea de fiecare dată când reaprindea focul ea îşi oprea neputincioasă privirile pe copiii care dormeau — doi băieţandri cu părul tăciune, dormeau ghemuiţi ca o pereche de căţeluşi. Şi avea febră, tremura în cămaşa subţire, de frig, strângându-şi braţele pe piept, zgribulită, era îngrozită privindu-i, îi era teamă că ei îşi vor vedea în vis tatăl, că aleargă prin somn spre el din toate puterile, agitându-şi mânuţele, plângând şi râzând, aleargă în întâmpinarea lui, dar nu-l ajung niciodată... Şi aevea ei îşi aşteptau tatăl cu fiecare tren care trecea şi, măcar pentru o jumătate de minut, oprea şi la cantonul lor. Numai ce oprea trenul, scârţâind din frână şi ei îşi întindeau capetele spre geam, gata să-i ţâşnească în întâmpinare. Dar tata nu apărea, zilele treceau, şi nici o veste nu venea de la el, de parcă rămăsese cine ştie cum sub vreo avalanşă în munţi şi nimeni nu avea habar unde şi când i se întâmplase asta.

Şi încă un geam, dar zăbrelit cu gratii negre de fier, într-un alt capăt al pământului, într-o celulă de la subsolul unei închisori din Alma-Ata, în acele nopţi nu se stingea nici o clipă lumina, până în zori. De o lună încheiată era epuizat Abutalip Kuttâbaev de lumina orbitoare a becului uriaş care ardea tot timpul. Era blestemul lui. Nu ştia unde să se vâre, cum să se ascundă de lumina sălbatică, tăioasă ca un cuţit, cum să-şi ferească ochii bolnavi, capul înfierbântat ca de boală, pentru ca doar o secundă să uite, să înceteze a se gândi de ce se află aici şi ce vor de la el. Abia doar dacă se întorcea noaptea spre perete acoperindu-şi capul cu cămaşa, că în celulă intra imediat gardianul ce-l supraveghea prin vizor, îl trăgea jos de pe prici, îl pisa cu picioarele: „Nu te întoarce spre perete, scârnăvie! Nu-ţi acoperi capul, ticălosule! Câine de-al lui Vlasov!". Şi oricât ar fi strigat că nu e de-al lui Vlasov, nimeni nu-i dădea nici o atenţie.

Şi din nou rămânea culcat pe spate, cu faţa către lumina nemiloasă a becului, încruntându-se, acoperindu-şi ochii congestionaţi şi bolnavi, tânjind chinuitor după întuneric, după bezna nepătrunsă, fie ea şi de mormânt, unde ochii şi creierul ar putea să se odihnească, dar imediat vreun supraveghetor ori vreun gardian, neobosiţi, aveau grijă să nu se întrerupă tortura lui insuportabilă — lumina, lipsa de somn, loviturile.

Gardienii se înlocuiau între ei, pe schimburi dar toţi, ca unul, erau neînduplecaţi — nici unul din ei n-avea un pic de milă, nici unul nu-şi permitea să nu observe că deţinutul s-a întors cu faţa la perete, dimpotrivă, abia aşteptau asta ca să înceapă a-l lovi cu sălbăticie. Chiar dacă înţelegea Abutalip Kuttâbaev importanţa şi obligaţiile gardianului de închisoare, cu atât mai multă disperare se întreba mereu: „De ce sunt aşa? Doar au chip de om. Cum poate da din ei atâta răutate? Doar nici unuia dintre ei nu i-am făcut nici un rău. Nu m-au cunoscut, nu i-am cunoscut, dar mă chinuie, mă bat până la sânge. De ce? De unde apar asemenea oameni? Cum devin ei astfel? De ce mă torturează? Cum să suporţi, cum să nu-ţi pierzi minţile, cum să nu-ţi crăpi capul de perete?! Pentru că altă ieşire nu este".

Odată nu e rezistat. Parcă l-ar fi străbătut un fulger. Nu înţelege cum l-a înşfăcat pe gardian, îmbrâncindu-l. S-au rostogolit pe jos într-o încăierare sălbatică. „Pe front, de mult te-aş fi împuşcat ca pe un câine turbat!" — horcăise Abutalip, rupându-i gulerul vestonului, strângându-l de gât pe gardian cu degetele încleştate. Nu se ştie cum s-ar fi terminat toate astea dacă n-ar fi apărut din coridor alţi doi gardieni.

Abutalip şi-a revenit abia în ziua următoare. Primul lucru pe care l-a văzut prin ceaţă şi durere — aceeaşi lumină duşmănoasă din tavan. Apoi pe felcerul care se agita deasupra lui.

— Stai culcat, gata, n-o s-o mai ştergi pe lumea cealaltă — îi spuse încet felcerul, punându-i comprese pe fruntea rănită. — Şi altă dată să nu mai fii ultimul dintre nătărăi. Ar putea să te termine chiar şi acum, pentru atac asupra gardienilor, să te ucidă ca pe un câine şi nimeni n-ar răspunde pentru asta. Mulţumeşte-i lui Tansâkbaev — el n-are nevoie de cadavrul tău, te vrea întreg şi viu. Înţelegi?

Abutalip tăcea prostit. Îi era absolut indiferent ce se va întâmpla cu el, ce curs va lua soarta lui. Puterea sufletului de a îndura îi revenise.

În acele zile avea numai momente când mintea i se întuneca — pierderea cunoştinţei era un fel de reflex de apărare. În astfel de clipe Abutalip nu mai dorea să se ascundă, să se ferească de lumina orbitoare, ci, dimpotrivă el îşi întindea faţa spre becul chinuitor, nemilos care îl scotea din minţi şi i se părea că pluteşte prin aer, apropiindu-se de izvorul suferinţelor sale, învingându-se pe sine, pentru a înlătura puterea distrugătoare a luminii necontenit orbitoare, pentru a se risipi dispărând în nefiinţă.

Dar şi atunci, în momentele de inconştienţă se mai păstra un fir ce-l lega de tot ce rămăsese în urmă, era jalea adâncă, cumplita groază, gândul la familie, la copii.

Tânjind dureros după cei rămaşi acasă, la Sarâ-Ozeki, Abutalip îşi scormonea cugetul căutând să-şi afle vina, încercând să-şi răspundă — pentru ce fapte anume ar urma să fie condamnat. Şi nu găsea nici un răspuns. Pentru prizonieratul lui oare, pentru că a fost captiv la nemţi, ca mii şi mii de atâţia alţii? Dar câtă vreme se mai poate pătimi pentru asta? Războiul e departe, în urmă. De mult, toate au fost plătite cu vârf şi îndesat — cu sânge şi cu lagăre, vremea a troienit uitarea peste gropile luptătorilor de pe front, dar vigilenţa nemărginitei puteri tot nu încetează. Cum altfel să priceapă toate câte i se întâmplau? Fără a găsi răspuns, Abutalip se amăgea cu gândul că de la o zi la alta toate se vor limpezi, că s-a petrecut cu el o groaznică neînţelegere şi atunci el, Abutalip Kuttâbaev va fi gata să uite toate necazurile — numai să-i dea mai degrabă drumul şi să plece iute către casă, dar ce... să plece? să zboare parcă aripi având, acolo, la copii, la familie în Sarâ-Ozeki în cătunul Boranlâ-Burannâi, unde-l aşteaptă arzând de dor copilaşii Ermek şi Daul, femeia lui, Zaripa, care acolo, în nesfârşita stepă înzăpezită îşi ocroteşte pruncii ca o cloşcă sub aripi puii ei şi, cu inima înfrigurată, cu lacrimi roagă la nesfârşit cerul să fie milostiv, să-l înduplece a schimba soarta nefericitului ei bărbat...

Pentru a nu urla de durere, pentru a nu înnebuni, începu Abutalip să-şi închipuie, găsind în asta o amăgitoare linişte, aproape aevea să-şi închipuie cum, absolvit de orice vinovăţie, se va pomeni deodată acasă. Parcă şi vedea cum va sări din marfarul care-l duce spre casă, va alerga spre ai săi, iar ei — soţia şi copiii — se vor năpusti înainte-i... Dar minutele de visare treceau şi cobora disperat pe pământ, realitatea oribilă îl învăluia, cădea pradă durerii şi în acele momente credea că întâmplările din acea legendă pe care o tradusese, „Chinurile din Sarâ-Ozeki", suferinţele părinţilor condamnaţi, — mamă şi tată — să stea despărţiţi de copiii lor, se refereau acum şi la el. Şi el trăia acum chinul despărţirii... Şi doar moartea, ea şi numai ea, are dreptul să-i despartă pe părinţi de copii. Ea şi numai ea, altcineva nimeni...

Plângea tăcut Abutalip în acele clipe de deznădejde, neştiind cum să-şi înăbuşe lacrimile, neputincioase ca stropii de ploaie pe stâncă, amare, amare. Nici pe front n-a suferit atâta, pe atunci el — minte-ngustă — era tare sigur pe el, acum doar îşi dădea seama că lucrul cel mai de preţ, singura raţiune a vieţii sunt copiii, marea fericire a oricărui om e faptul că ei există şi tragedia e a rămâne fără ei... Acum el nădăjduia şi în aceea că, oricât de multe încercări i-ar pune viaţa dinainte, oricât de crudă ar fi, până în ultimul ceas, până în ceasul acela când lumina devine difuză înaintea inevitabilei cufundări în bezna fără de margini, omul mai nutreşte speranţe. Şi principala speranţă a omului sunt copiii. Poate că totul e dat aşa de la natură — viaţa părinţilor să se consume pentru a-şi asigura neîntrerupta veşnicie. Şi a-i rupe pe părinţi de copii, înseamnă a-i lipsi de posibilitatea de a se supune acestei legi a firii, înseamnă a preface viaţa lor într-o zadarnică trecere către nicăieri. Era greu în clipele de amarnică încercare să nu te cuprindă deznădejdea; tulburat peste măsură, imaginându-şi până la durere scena revederii, Abutalip credea în puterea speranţei, crezându-se încă o victimă a soartei. Cu fiecare zi deznădejdea îi inunda sufletul, cotropindu-l şi slăbindu-i voinţa. Îi picura în suflet precum fulgii grei de zăpadă apoasă pe povârnişul abrupt al unui munte înainte de pornirea avalanşei...

Asta şi dorea anchetatorul M. G. B. Tansâkbaev, către asta se îndrepta metodic, cu încăpăţânare — prin metode drăceşti, de el gândite, încuviinţate însă de conducerea superioară — cercetând cazul fostului prizonier Abutalip Kuttâbaev, despre legăturile lui cu serviciile secrete anglo-iugoslave şi misiunile duşmănoase ale acestora pe tărâmul activităţii ideologice în rândurile popula-

continuare în pagina 15

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro